

Univerzita Karlova

Právnická fakulta

Katedra obchodního práva

Téma diplomové práce: **Promlčení a prekluse práv
z obchodních závazkových vztahů**

Vedoucí diplomové práce: Doc.JUDr.Stanislav Plíva, CSc.

Hana Tvrdíková

U Čertíka 12, České Budějovice, 370 10

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.

.....
Hana Tvrdíková

Na tomto místě bych ráda vyjádřila své poděkování
Doc.JUDr.Stanislavu Plívovi, CSc. a JUDr.Kateřině Eichlerové,
Ph.D. za jejich cenné rady a připomínky, jakož i za veškeré
jimi poskytnuté konzultace.

Obsah:

Úvod.....	1
Čas jako právní skutečnost.....	3
Pojem a účel promlčení a prekluse.....	5
Počítání času.....	8
Účel promlčení.....	9
Právní následky marného uplynutí lhůty, námítka promlčení.....	10
Předmět promlčení.....	14
Promlčení práv z bezdůvodného obohacení.....	17
Promlčení práva uskutečnit právní úkon.....	20
Počátek běhu promlčecí doby.....	21
Obecný počátek běhu promlčecí doby.....	21
Zvláštní ustanovení o počátku běhu promlčecí doby.....	22
Práva na plnění závazku.....	22
Práva z porušení povinnosti.....	26
Práva při odstoupení od smlouvy a práva při neplatnosti smlouvy.....	29
Práva na vydání předmětů a hodnot.....	31
Právo na náhradu škody.....	32
Délka promlčecí doby.....	36
Obecná promlčecí doba.....	37
Zvláštní promlčecí doba.....	38
Prodloužení promlčecí doby prohlášením dlužníka.....	40
Stavení promlčecí doby.....	43
Uplatnění protinároku.....	45
Běh promlčecí doby vůči spoludlužníkům.....	47
Stavení promlčení postižných práv.....	47
Uplatnění nároku v rozhodčím řízení.....	48
Ukončení stavení promlčení.....	51
Přetržení promlčecí doby.....	55
Obecné omezení promlčecí doby.....	59
Prekluse.....	61
Závěr.....	64
Seznam literatury.....	65

Úvod

„Vyskytne-li se nějaká skutečnost (čin, opomenutí) v určité době, má to určité právní následky, vyskytne-li se v době jiné, má to právní následky jiné.“¹

Proto normativní úpravy věnují velkou pozornost právním otázkám souvisejícím s časem (ať už jde o právní následky spojené s plynutím času, otázky počítání plynutí času, či otázky s tím související).

Uplynutím doby se může právo promlčet, prekludovat nebo zaniknout.

Zejména promlčení je v současném právu téměř všudypřítomno a přesahuje rámec závazkového práva.

Promlčení je jedním z tzv. „průřezových institutů“ a jeho důkladnější znalost je dle mého názoru důležitá a potřebná nejen pro účely každodenní praktické činnosti v řadě právních profesí.

Z tohoto důvodu jsem si vybrala právě problematiku promlčení a prekluse práv z obchodních závazkových vztahů, jakožto téma diplomové práce a rovněž tedy oblast, na kterou jsem se pokusila zaměřit hlouběji svou pozornost.

Od úpravy promlčení v občanském zákoníku se úprava promlčení v obchodním zákoníku výrazně liší. Jde například o předmět promlčení, delší obecnou promlčecí dobu, specifické stanovení počátku promlčecí doby, důsledky uznání či pravomocného rozhodnutí pro promlčení. Obchodní zákoník navíc obsahuje speciální úpravu promlčení práva uskutečnit právní úkon.

Výkladu a rozboru těchto otázek, stejně jako dalších otázek s touto problematikou souvisejících, je věnována tato práce.

¹ Eliáš, K. a kol.: Kurs obchodního práva- Obchodní závazky. Cenné papíry. 1.vydání, C.H.Beck 1996, str. 188

Problematiku promlčení práv z obchodních závazkových vztahů upravují zejména ustanovení §387- 408 ObchZ, ovšem celkově je tato problematika dosti obsáhlá a jistém smyslu také složitá.

Protože detailní a vyčerpávající rozbor tohoto tématu spolu s otázkami a dílčími tématy s tím to souvisejícími přesahuje možnosti této práce, bude se tato práce věnovat některým tématům (zejména ustanovením, které je třeba hlouběji vyložit) detailněji (půjde zejména o ustanovení upravující ukončení stavení promlčení, přetržení promlčení či výklad ustanovení §408), jiným tématům bude věnován pouze stručnější komentář.

Přestože příslušná ustanovení upravující promlčení nebyla po delší dobu měněna (vyjma ustanovení §387), výklad některých ustanovení stále není jednoznačný, resp.se vyskytují různá stanoviska, jak by měla být tato ustanovení vykládána.

Z tohoto důvodu je nutná znalost a práce s judikaturou, která sice není v této oblasti tak četná, nicméně přináší odpovědi na řadu interpretačních obtíží a neshod.

Argumentace judikaturou a odkazy na ni bude proto hojnou součástí této práce.

Čas jako právní skutečnost

„Na obsah právních vztahů a také na jejich existenci vůbec, nemají vliv jen právní úkony těch, jichž se práva a povinnosti z těchto vztahů týkají, ale také právní skutečnosti působící mimo jejich vůli. Jednou z nejvýznamnějších je čas.“²

Stejně jako český právní řád, resp. jeho jednotlivé právní odvětví, se žádný právní systém neobejde bez určitých institutů, které spojují právní následky s plynutím času.

Čas sehrává důležitou úlohu kupříkladu v otázkách statusu fyzických osob, při určování termínu, kdy má být určitý hmotněprávní nebo procesněprávní úkon vykonán, jakož i při určení doby, kdy mají být plněny závazky.

S uplynutím určité lhůty, nebo pokud v určité lhůtě nastane právním řádem předvídaná událost, je spojeno nastoupení právních domněnek a fikcí.

Ovšem jedním z nejvýznamnějších a nejtypičtějších právních následků, spojovaných s uplynutím času ve většině právních odvětví většiny právních řádů, je vznik nebo zánik práva nebo jeho složky, tzv. nároku.

Právní podstatě promlčení, jak je popsána dále, je blízká konstrukce vydržení.

Vydržení znamená, že ten, kdo vykonává po zákonem stanovenou dobu a podmínek (jednou z podmínek je např. dobrá víra) práva vlastníka, ačkoliv jím není, stane se vlastníkem. Důsledkem plynutí času je ve spojení s dalšími skutečnostmi nabytí

² Eliáš, K. a kol.: Kurs obchodního práva- Obchodní závazky. Cenné papíry. 1.vydání, C.H.Beck 1996, str. 188

subjektivního práva a tedy na rozdíl od promlčení, resp. prekluze, posílení pozice subjektu.

Pro institut promlčení je naopak typické, že pokud subjekt své právo ve stanovené době nevykoná nebo neuplatní, svůj nárok ztratí, jeho pozice se tedy oslabí.

Promlčení ovšem na rozdíl od institutu vydržení, jak je konstruován, ponechává značný dispoziční prostor pro subjekty práv a povinností.

Promlčení, jehož podstatu lze stručně a zjednodušeně charakterizovat jako oslabení práva v důsledku marného uplynutí doby stanovené pro jeho uplatnění u soudu nebo rozhodčího orgánu, pokud byla věřitelem náležitě uplatněna námitka promlčení takového práva, je třeba odlišit od institutů podobného charakteru.

Trvání některých subjektivních práv může být omezeno časem. V tomto případě zanikne takové právo již samotným uplynutím stanoveného času s tím, že k jeho uplynutí již nepřistupuje žádná další právní skutečnost. K zániku práva dochází nezávisle na jeho výkonu. Pokud by nájemní smlouva byla uzavřena na období jednoho roku, zanikne právo užívat věc po uplynutí této doby bez ohledu na to, zda nájemce věc užíval či nikoliv.

Na rozdíl od toho při promlčení právo nezaniká a navíc kromě uplynutí lhůty musí nastat i právní skutečnost spočívající v neuplatnění práva, resp. námítky věřitele.

V případě prekluze právo zaniká, ale rovněž je nutno, aby k uplynutí lhůty přistoupila výše uvedená další právní skutečnost, tedy neuplatnění práva.

„V právu se setkáváme i se lhůtami, jejichž povahou se však naše právní teorie blíže nezabývá a pokud někdo o nich

uvažuje, snaží se je zařadit do rámce prekluze, promlčení nebo do rámce zániku práva uplynutím času."³

Jsou tak stanoveny lhůty pro vykonání určitých úkonů s tím, že po jejich uplynutí, zanikne právo takový úkon vykonat.

Tyto lhůty nejsou určeny ke stanovení časového rámce, kdy by se věřitel mohl relevantním způsobem domáhat uspokojení svého práva vůči dlužníku, ale slouží k tomu, aby takový subjekt zvolil řešení určité právem předvídané situace. Tak např. lhůta k podání odvolání, lhůta k odmítnutí dědictví, lhůta k popření otcovství slouží k tomu, aby se oprávněný rozhodl, zda chce tyto úkony učinit.⁴

Pojem a účel promlčení a prekluze

Instituty promlčení a prekluze jsou tradiční součástí právních řádů.

Promlčení je různě upraveno v rámci různých právních odvětvích nejenom práva soukromého, ale i práva veřejného.

V období socialistického práva byla v našem právním řádu výrazně rozšířena prekluze, která vyjadřovala veřejný zájem na vyjasnění vztahů a byla rovněž jedním z prvků ingerence do soukromého práva, jakožto prvek omezení autonomie vůle stran.

Zejména úprava lhůt obsažených v Hospodářském zákoníku (zákon č. 109/1964 Sb.) byla koncipována jako lhůty preklusivní. V současné době jsou preklusivní lhůty zachovány například v občanském zákoníku v oblasti odpovědnosti za vady, v oblasti práva na ochranu spotřebitelů a na některých místech v obchodním zákoníku, o kterých bude pojednáno dále.

³ Pelikánová I., Komentář k obchodnímu zákoníku, 3.díl, Linde Praha 1998, str. 463

⁴ Pelikánová I., Komentář k obchodnímu zákoníku, 3.díl, Linde Praha 1998, str. 463

Podstata promlčení spočívá v tom, že po marném uplynutí doby, stanovené pro uplatnění práva u soudu nebo rozhodčího orgánu nebo pro uskutečnění právního úkonu oprávněným se právo oslabuje, stává se nevynutitelným, popřípadě právní úkon učiněný oprávněným se stává neúčinným. V obou uvedených případech za podmínky, že oprávněný (věřitel) vznesl námitku promlčení.⁵

Úprava promlčení v obchodním zákoníku v § 387-408 vychází z Úmluvy o promlčení při mezinárodní koupi zboží (vyhl. pod č. 123/1988 ve znění dodatkového protokolu vyhlášeném pod č. 161/1991 Sb.).

Jedná se o úpravu v plném rozsahu kogentní a strany se tak od ní nemohou odchýlit ani její použití vyloučit. Proto není možné dohodou stran určit délku promlčení odlišně, stejně jako není možno dohodnout, že určité právo promlčení nepodlehne, věřitel se rovněž platně nemůže předem vzdát práva vznést námitku promlčení.

Úpravu promlčení v obchodním zákoníku tak lze považovat za relativně komplexní, která v zásadě vylučuje použití občanského zákoníku.

Na podporu tohoto stanoviska lze odkázat na výklad Nejvyššího soudu ČR, který mimo jiné ve svém rozsudku ze dne 18.6.2003, sp. zn. 35 Odo 619

/2002, vyložil, že právní úprava promlčení v obchodním zákoníku má komplexní povahu, a poukázal i na právní názor vyslovený Ústavním soudem v nálezu ze dne 8.7.1999, sp. zn. III. ÚS 140/99, v němž Ústavní soud uzavřel, že rozhodující pro řešení otázky, který právní předpis je nutno použít, je podstata společenského vztahu, v němž podnikatel vystupoval (tento rozsudek, jakož i vymezení obchodních závazků bude blíže rozebráno dále).

⁵ Pelikánová I. a kol., Obchodní právo, 2.vydání, ASPI, str.225

Obchodní zákoník upravuje vymezení podstaty promlčení, jeho předmět, délku promlčecích dob a stanovení jejich počátku, jakož i stavení či přetržení.

Možnost aplikace občanského zákoníku pro vyplnění mezer v úpravě obchodního zákoníku je tak omezena pouze na určité otázky, jakými jsou náležitosti právních úkonů, posuzování jejich platnosti, počítání času, změn a zániku právních závazků.

*možná
se
proml.*

Vzhledem k ustanovení § 1 odst. 2 obchodního zákoníku však nelze aplikaci občanského zákoníku vyloučit i v jiných případech, pokud by se ukázalo, že určitou otázku nelze řešit podle úpravy obsažené v obchodním zákoníku.

Předpokladem promlčení stejně jako prekluze je, že právem předvídaný následek nastane při kumulativním splnění vícero předpokladů (tzn. složená právní skutečnost). Prvním z nich je A) uplynutí určeného časového období, B) druhým je, že v tomto časovém úseku nedošlo k učinění určitého právního úkonu (jeho opominutí), tato lhůta tedy uplyne marně. V okamžiku skončení promlčecí lhůty je ale účinky promlčení na rozdíl od prekluze C) dále podmíněny vznesením námitky povinného (dlužníka).

V případě, že dlužník ~~ne~~ učiní určitý právní úkon k zachování práva v jeho původní podobě, není v tomto případě relevantní, zda k tomuto opominutí došlo kupříkladu neznalostí či omylem dlužníka, není zde rozhodující ani objektivní možnost takovýto právní úkon uskutečnit.

Počítání času

Různá právní odvětví obsahují různá ustanovení o počítání času. Pro soukromé obchodní právo platí předpisy obecného občanského práva obsažená v ustanovení § 122 OZ, které stanoví tři základní pravidla.

Podle uvedených ustanovení, lhůty určené podle dní počínají dnem, který následuje po události rozhodné pro počátek jejího běhu. Lhůta určená podle týdnů měsíců nebo let končí dnem, který se pojmenováním nebo číslem shoduje se dnem, na který připadá událost, od níž lhůta počíná. Pokud by takový poslední den lhůty připadl na sobotu, neděli nebo svátek, je posledním dnem lhůty nejbližší následující pracovní den.

Tato pravidla se vztahují na lhůty hmotněprávní, mezi něž promlčecí i preklusivní lhůty patří. Proto platí, že pokud má věřitel předejít promlčení či prekluzi svého práva, je třeba, aby takové právo bylo uplatněno (tj. žaloba doručena soudu, popř. příslušný projev vůle doručen adresátu) nejpozději v poslední den lhůty. S ohledem na hmotněprávní charakter těchto lhůt, není možné prominutí jejich zmeškání.

Tradičně bývá dovozováno, že pokud je s uplynutím času spojeno nabytí práva, nabývá se takové právo již počátkem daného dne, v případě pozbytí (prekluze) nebo oslabení práva (promlčení) k této skutečnosti dochází na konci posledního dne lhůty.

V praxi bývá ovšem stanovena určitá denní doba, v rámci které je třeba předmětný úkon učinit (pracovní doba adresáta projevu vůle, pracovní doba podatelny soudu atd.).

Účel promlčení

„Legislativním důvodem institucionalizace promlčení je konečné uznání déletrvajícího faktického stavu“.⁶ Pokud tedy ten, komu svědčí určitý právní nárok, má zájem na jeho uspokojení, měl by vyvinout náležitou aktivitu při domáhání se, aby jeho práva byla plněna ať již dobrovolně, nebo za pomoci soudního či exekučního řízení. Zájem na pružné a rychlé směně v obchodu se proto projevuje i samotným stanovením promlčecích lhůt, které věřitele motivují k náležité aktivitě při domáhání se svých práv.⁷

Promlčení je tedy právní institut, který spočívá na zásadě, že pokud není určité právo vykonáno, resp. vykonáno po určitou dobu, nelze je již vynutit.

Právní úprava promlčení práv tak přispívá k vytváření podmínek pro právní jistotu mezi věřitelem a dlužníkem, což rovněž odpovídá zásadě vigilanti bus jura - práva náležejí bdělým.

Účelem je tedy zabránit přetrvávání nevyjasněných právních vztahů, neuspokojených práv a neuplatněných pohledávek.

Uplatnění práva v nepřiměřeně dlouhém časovém odstupu od jeho vzniku, totiž z procesního hlediska mnohdy způsobí situace, kdy nalezení práva je ztěžováno důkazní nouzí, kdy řada potřebných důkazů je již neproveditelná nebo zkreslující a žaloba by mohla být proto soudem zamítnuta, protože žalobci (věřiteli) se nepodaří unést své důkazní břemeno.

Zásada vigilanti bus jura je příslušnými ustanoveními o.s.ř. promítnuta rovněž do institutu upravujícího hrazení nákladů

⁶Eliáš, K. a kol.: Kurs obchodního práva- Obchodní závazky. Cenné papíry. 1.vydání, C.H.Beck 1996, str.190

⁷Eliáš, K. a kol.: Kurs obchodního práva- Obchodní závazky. Cenné papíry. 1.vydání, C.H.Beck 1996, str.190

řízení, kdy v případě, že žaloba bude soudem zamítnuta třebaže z důvodu vznesené námitky promlčení žalovaným, uloží soud žalobci (tedy věřiteli), jakožto neúspěšné straně, nahradit žalovanému (tedy dlužníku) náklady takového soudního řízení.

Oprávněná strana je tak motivována k včasnému uplatnění svého práva a tak i k vyjasnění pozic stran. Naopak povinná strana není po nepřiměřeně dlouhou dobu vystavována hrozbě v podobě státního donucení. V zájmu hodnoty jakou je právní jistota, tak dochází k právní aprobaci dlouhotrvajícího protiprávního stavu.

Protože je promlčení typické pro soukromoprávní oblast regulace, která se vyznačuje rovností stran a dispozitivní volností, umožňuje i institut promlčení tuto přiměřenou volnost účastníků. Dlužník může mít z nejrůznějších důvodů zájem na splnění svého již promlčeného závazku, proto není tomuto plnění odepřen charakter soluce.

Právní následky marného uplynutí promlčecí lhůty, námitka promlčení

Lakonicky řečeno, právním následkem marného uplynutí promlčecí lhůty je ztráta možnosti úspěšně vymoci takové právo, pokud je povinnou stranou vznesena námitka promlčení. Na rozdíl od prekluze, neznamená promlčení zánik subjektivního práva, nýbrž jeho oslabení.

„V právní teorii se rozlišují dvě složky subjektivního práva, a to nárok a naturální obligace. Klasickou terminologií můžeme rozeznávat naturální obligaci a žalobu. Nárok je chápán jako

vymahatelnost realizace subjektivního práva pomocí státního donucení, je to tedy jeho procesní sankce".⁸

Naturální obligace je právo, které není vymahatelné, čili věřiteli není umožněno domoci se tohoto práva za pomoci státního donucení. Stane se tak ale pouze za předpokladu, že dojde k vznesení námitky promlčení. Soud k promlčení nepřihlíží z úřední povinnosti, ale pouze na základě dlužníkovy námitky, proto pokud tento námitku nevznesese, může věřitel (samozřejmě při splnění řady dalších podmínek) získat odsuzující rozsudek.⁹

Pokud v řízení vystupuje více pasivně legitimovaných účastníků řízení v postavení nerozlučných společníků (§ 91 odst. 2 o.s.ř.), pak má námitka promlčení vznesená třebaže jedním z takovýchto účastníků řízení účinky i pro ostatní žalované. Naopak takováto námitka vznesená vedlejším účastníkem řízení ve smyslu § 93 o.s.ř., nebude posouzena jako relevantní námitka žalovaného.

Jak již bylo uvedeno výše, práva vznést námitku promlčení se nelze předem vzdát.

Námitka promlčení musí být vznesena v rámci nalézacího řízení a to až do pravomocného rozhodnutí o předmětu sporu.

Jak bylo v této souvislosti judikováno Nejvyšším soudem, účastník řízení může vznést námitku promlčení kdykoliv za řízení až do jeho pravomocného skončení, s tím omezením, že v režimu tzv. neúplné apelace se může odvolací soud námitkou promlčení vznesenou až v odvolacím řízení zabývat jen není-li spojena s nepřípustným uplatňováním nových skutečností a důkazů.

⁸ Pelikánová I. Komentář k obchodnímu zákoníku, 3.díl, Linde Praha 1998, str. 461

⁹ Pelikánová I. Komentář k obchodnímu zákoníku, 3.díl, Linde Praha 1998, str. 461

Stejný právní názor vyslovil Nejvyšší soud také v rozsudku spis.zn. 32 Odo 917/2003, kde se uvádí, že: „Námitku promlčení vznesenou dlužníkem (povinnou osobou) však za uplatnění skutečností ve smyslu § 119a , § 205a a § 211a o. s. ř. považovat nelze.“ Soud dovozuje možnost dlužníka vznést námitku promlčení kdykoliv v průběhu řízení až do jeho pravomocného skončení ze skutečnosti, že právo dlužníka vznést námitku promlčení žádný hmotněprávní ani procesní předpis nekonzcentruje do určitého stádia řízení. Dlužník se tak námitkou promlčení sice dovolává právní skutečnosti, a to uplynutí promlčecí doby, ale neuplatňuje samotnou námitkou promlčení takové skutečnosti, které by byl povinen uvést v rámci své povinnosti tvrzení, ale uplatňuje pouze své právo dovolat se promlčení, a toto své právo tak může uplatnit kdykoliv v průběhu řízení.¹⁰

Nejvyšší soud v rámci již výše uvedeného judikátu (29 Odo 162/2003) vyslovil rovněž právní názor, že soud zkoumá důvodnost námitky promlčení ve vztahu k nároku uplatněnému žalobou, přičemž není významné, jak účastníci nárok kvalifikovali po právní stránce a z jakých právních důvodů byla námitka promlčení vznesena. Není tedy rozhodné, zda účastník svůj nárok vyvozoval ze smluvního vztahu, který soud posoudil jako neplatný a nárok tak posoudil z hlediska institutu bezdůvodného obohacení.¹¹

Může se například stát, že věřitel uplatní u soudu svou neuhrazenou pohledávku vzniklou ze smlouvy o nájmu nebyt.prostor dle zákona č.116/1990 Sb. a soud tuto smlouvu v průběhu řízení posoudí jako neplatnou proto, že smlouva neobsahuje veškeré podstatné náležitosti. Pokud budou splněny

¹⁰ Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek NS ČR rozsudek spis.zn. 32 Odo 917/2003 ze dne 24.3.2004

¹¹ Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek NS ČR rozsudek spis.zn. 29 Odo 162/2003 ze dne 21.8.2003

další předpoklady, posoudí soud nárok věřitele z hlediska bezdůvodného obohacení.

Jiná právní kvalifikace nároku věřitele ale nebude mít žádný vliv na posuzování případně vznesené námitky dlužníka.

Námitku promlčení nelze vznést dodatečně stejně jako již vznesenou námitku nelze odvolat.

Námitka je úkonem, který je adresován soudu (vyjma případů promlčení práva učinit právní úkon, o kterém bude pojednáno dále), nikoliv věřiteli, ovšem aby byla námitka účinná vůči věřiteli, je třeba, aby se tento o vznesení námitky relevantně dozvěděl.

Pokud by byla námitka promlčení vznesena například písemně či ústně vůči věřiteli v rámci mimosoudního jednání před samotným podáním žaloby, nebylo by toto vznesení námitky s ohledem na skutečnosti uvedené výše, právně relevantní a bylo by třeba námitku promlčení vznést znovu, před soudem.

Poté, co žalovaný důvodně vnesl námitku promlčení, soud již mimo jiné z důvodů procesní ekonomie nadále nebude zkoumat existenci žalovaného práva a žalobu zamítne.

Pro promlčené závazky je typické, že ačkoliv jejich nucený výkon není možný, jejich dobrovolné splnění je možné, jedná se o plnění existujícího závazku. Není rozhodné, zda-li si byl dlužník v době svého plnění vědom toho, že plní promlčený závazek či nikoliv.

Z toho důvodu není možné, aby se dlužník s úspěchem dožadoval vrácení takto poskytnutého plnění. Proto se také v § 455 OZ stanoví, že za bezdůvodné obohacení se nepovažuje přijetí plnění promlčeného dluhu.

Promlčená pohledávka tedy nadále existuje, lze s ní disponovat, zanikne až splněním, popřípadě jiným způsobem.

Výjimky z výše popsaných účinků promlčení jsou upraveny v § 388 ObchZ, který stanovuje případy, kdy je možno dosáhnout nuceného uspokojení pohledávky, ačkoliv bude tato promlčená.

Výjimky zde uvedené se týkají pouze případů obrany a započtení.

Obranou je situace, kdy věřitel není žalobcem, ale je žalován a brání se poukázáním na svou promlčenou pohledávku za žalobcem.

Oprávněná strana tak může uplatnit své právo při obraně nebo při započtení i po uplynutí promlčecí doby, jestliže se obě práva vztahují k téže smlouvě nebo k několika smlouvám uzavřeným na základě jednoho jednání nebo několika souvisejících jednání nebo jestliže právo mohlo být použito kdykoliv před uplynutím promlčecí doby k započtení vůči nároku uplatněnému druhou stranou.

Předmět promlčení

Obchodní zákoník stanoví v § 387 odst. 2, že promlčení podléhá všechna práva ze závazkových vztahů s výjimkou práva vypovědět smlouvu uzavřenou na dobu neurčitou.

Tato uvedená výjimka je většinou autorů kritizována pro svou nadbytečnost a nesystematičnost, neboť tento závěr plyne již z povahy věci samotné.

Občanský zákoník takovouto formulaci neobsahuje.

„Navíc zákonná dikce vnucuje svým adresátům myšlenku, že v důsledku toho a contrario platí, že právo vypovědět smlouvu uzavřenou na dobu určitou promlčení podléhá, ač o tom vůbec nelze uvažovat.“¹²

Každé porušení smlouvy dává vznik samostatnému právu odstoupit. Právo vypovědět smlouvu dle názoru Pelikánové,

¹² Eliáš, K. a kol.: Kurs obchodního práva- Obchodní závazky. Cenné papíry. 1.vydání, C.H.Beck 1996, str. 191

vzniká opakovaně. Pokud však oprávněný dá výpověď, nemůže ji dát znovu, jeho právo zanikne vykonáním.¹³

Obchodní závazkové vztahy jsou závazkové vztahy mezi podnikateli, jestliže při jejich vzniku je zřejmé, že se týkají jejich podnikatelské činnosti. Dále jsou to vztahy mezi státem nebo samosprávnou územní jednotkou a podnikateli při jejich podnikatelské činnosti, pokud se týkají zabezpečování veřejných potřeb. Tyto závazkové vztahy se nazývají relativními závazkovými vztahy.

Ustanovení §261 odst.3 ObchZ upravuje, resp.stanoví, které závazkové vztahy jsou tzv.absolutními obchody. Tyto se řídí obchodním zákoníkem, a to bez ohledu na povahu účastníků těchto vztahů.

Ustanovení §262 navíc dává stranám možnost, aby svůj závazkový vztah, který nespadá pod vztahy uvedené v §261 ObchZ., písemnou dohodou podrobily úpravě obchodního zákoníku.

U smluv, které jsou jako smluvní typy upraveny pouze v občanském zákoníku, pokud jsou uzavřeny mezi podnikateli, resp. mezi nimi a státem nebo samosprávnou jednotkou, se použijí příslušná ustanovení o tomto smluvní typu v občanském zákoníku, ale v obecné úpravě, kam patří i promlčení, se však řídí obchodním zákoníkem. Opačný názor a tedy pro použití občanského zákoníku se vyslovuje Pospíšilová.¹⁴ S ohledem na znění § 261 odst. 6 obch.zák. s názorem Pospíšilové nesouhlasím a za správný považuji prvně zmíněný závěr.

Pokud podnikatelé uzavřou smlouvu, která není upravena jako smluvní typ ani v občanském ani v obchodním zákoníku, tedy uzavřou tzv. nepojmenovanou smlouvu, jejíž uzavření

¹³ Pelikánová I. Komentář k obchodnímu zákoníku, 3.díl, Linde Praha 1998, str. 479

¹⁴ Pospíšilová A. a Pospíšil M. Obchodní vztahy a spory, Nakladatelská redakce Jan Večeř, 1.vydání, 2005, str. 101

předpokládá § 269 odst. 2 obchodního zákoníku, pak práva vzniklá na základě nepojmenované smlouvy mezi podnikateli, resp. osobami uvedenými v § 261 odst. 1 a 2 obch.zák. se promlčují podle ustanovení obchodního zákoníku.

Promlčení nepodléhá vlastnické právo podle § 100 odst. 2 OZ ve spojení s § 395 obchodního zákoníku, dále se nepromlčují práva obdobná právu vlastnickému (jakožto práva absolutní povahy), jako je například právo k firmě, ale naopak promlčení podléhají nároky na obranu proti jednotlivým útokům, jak vyplývají z ustanovení § 12 obch.zákoníku.

Jak již zmíněno výše, úprava promlčení v obchodním zákoníku, je úpravou kogentní, z čehož mimo jiné vyplývá, že není, možné, aby si strany dohodou rozsah práv z promlčení vyloučených rozšířily. Takováto dohoda by byla neplatná.

Není shody v odpovědi na otázku, zda se obchodním zákoníkem řídí také promlčení práva na náhradu škody způsobené nikoliv porušením povinnosti ze závazkového vztahu, ale povinnosti obchodním zákoníkem stanovené (§757 ObchZ), například neoprávněné užívání obch. firmy apod. Některými autory je promlčení takovýchto práv podřazováno pod režim občanského zákoníku s tím, že se nejedná o práva z obchodních závazkových vztahů.

Naproti tomu Plíva se přiklání k názoru opačnému a promlčení práva na náhradu škody způsobené mimozávazkou povinností, která je stanovena obchodním zákoníkem, podřazuje pod režim obchodního zákoníku. Nelze než souhlasit, že vztah mezi osobou, která za škodu odpovídá, a poškozeným je vztahem závazkovým (§ 488 OZ) a proto je i právo na náhradu škody právem ze závazkového vztahu. Jako závazkový vztah je proto třeba chápat závazkový vztah vymezený v § 261 odst. 1 a 2, ale

také závazkový vztah k náhradě škody podle §757 ve spojení s § 373 an. Úprava promlčení v obchodním zákoníku se proto aplikuje nejen pro náhradu škody způsobené porušením mimozávazkové povinnosti stanovené obchodním zákoníkem ve vztahu mezi osobami uvedenými v §261 odst. 1 a 2, ale i ve vztahu mezi jinými osobami. „Jde o případ, kdy ustanoveními obch.z se řídí i vztahy jiných osob než podnikatelů (§ 4)“.¹⁵

Promlčení práv z bezdůvodného obohacení

Specifickou a interpretačně poměrně náročnou problematikou je promlčení práva na vydání plnění z bezdůvodného obohacení ve vztazích, které se řídí obchodním zákoníkem. Část odborné veřejnosti, jakož i rozhodovací praxe soudů, potvrzená také rozsudky Nejvyššího soudu ČR zastávala právní názor, že promlčení práva na vydání majetkového prospěchu získaného plněním bez právního důvodu se řídí ustanovením § 107 občanského zákoníku a nikoliv obchodním zákoníkem i v případě, že stranami závazkového vztahu z bezdůvodného obohacení jsou podnikatelé a tento závazkový vztah vznikl v souvislosti s jejich podnikatelskou činností. K odůvodnění tohoto stanoviska bylo poukazováno na skutečnost, že obchodní zákoník neobsahuje ve vztahu k úpravě institutu bezdůvodného obohacení v občanském zákoníku žádné zvláštní ustanovení, proto bylo dovozováno, že úprava bezdůvodného obohacení, ^{kteřá} je obsažena právě v občanském zákoníku, je úpravou komplexní a měla by být aplikována jak pro občanskoprávní, tak i pro obchodní závazkové vztahy.

Nyní se odborná veřejnost stejně jako Plíva v dále citovaném díle vyslovuje proti výše uvedeným právním závěrům. Plíva

¹⁵ Štenglová I., Plíva S., Tomsa M. a kol. Obchodní zákoník, Komentář, 9.vydání, C.H.Beck, 2004, str.1056

k tomuto uvádí: „Uvedený právní názor nepovažujeme za správný a jeho odůvodnění za přesvědčující. Jestliže je vztah z bezdůvodného obohacení vztahem mezi podnikateli a vznikl v souvislosti s jejich podnikatelskou činností, jde o závazkový vztah, který má povahu obchodního závazkového vztahu ve smyslu § 261 odst. 1 (obdobně jako z bezdůvodného obohacení za podmínek § 261 odst. 2). Z tohoto plyne, že se řídí obchodním zákoníkem a to v rozsahu, v jakém obchodní zákoník úpravu obsahuje (§1).“¹⁶

Jak již jsem uváděla na jiném místě této práce, k aplikaci občanského zákoníku lze přistoupit jen při řešení těch otázek, které nelze řešit podle obchodního zákoníku. Takovými otázkami je například vymezení bezdůvodného obohacení, jeho vznik a práva a povinnosti stran tohoto závazkového vztahu. Otázkou, kterou nelze řešit podle obch. zák. však není otázka, za jakých podmínek se právo na vydání získaného majetkového prospěchu promlčuje. Skutečnost, že obchodní zákoník nestanoví pro právo na vydání plnění z bezdůvodného obohacení zvláštní promlčecí dobu není důvodem pro to, aby tato otázka byla považována za neřešitelnou ve smyslu ustanovení §1 odst.2 ObchZ.¹⁷

Nejvyšší soud ČR se rovněž přiklonil k tomuto výkladu, a to ve svém rozsudku ze dne 18.7.2002 spis zn. 35 Odo 619/2002, pokud jde o promlčení práva na vydání bezdůvodného obohacení z důvodu plnění podle neplatné smlouvy. (Tento rozsudek již byl částečně rozebrán výše). Nejvyšší soud tak vyslovil právní názor, že: „Skutečnost, že obchodní zákoník výslovně neupravuje počátek běhu promlčecí doby a její délku, pokud jde o právo na vydání bezdůvodného obohacení (na rozdíl od občanského zákoníku - srov. jeho § 107), pak neznamená nutnost

¹⁶ Štenglová I., Plíva S., Tomsa M. a kol. Obchodní zákoník, Komentář, 9.vydání, C.H.Beck, 2004, str.1057

¹⁷ Sběrka soudních rozhodnutí a stanovisek NS ČR rozsudek spis.zn. 35 Odo 619/2002 ze dne 18.7.2002

aplikace právní úpravy občanského zákoníku, nýbrž pouze to, že tyto otázky je zapotřebí řešit dle obecných ustanovení obchodního zákoníku o promlčení (dle jeho § 391 a § 397). Jelikož obchodní zákoník je v poměru k občanskému zákoníku předpisem zvláštním (lex specialis), což platí i pro obecná ustanovení obchodního zákoníku upravující promlčení (§ 391 a § 397) v poměru k ustanovení § 107 občanského zákoníku, platí, že při řešení otázky promlčení práva na vydání bezdůvodného obohacení v obchodních vztazích se použije především právní úprava obsažená v obchodním zákoníku."

Tyto závěry jsou navíc v souladu s právním názorem vyslovenému Ústavním soudem v nálezu ze dne 8.7.1999, sp. zn. III. ÚS 140/99, kde tento soud vyslovil pro tuto problematiku důležitý závěr, že rozhodujícím kritériem pro posouzení otázky, který právní předpis je třeba použít při posuzování promlčení nároku na vydání bezdůvodného obohacení, je podstata společenského vztahu, ve kterém podnikatel vystupoval.¹⁸

S ohledem na shora uvedené, si dovolím souhlasit s právním názorem, že právo na vydání plnění bezdůvodného obohacení, které má povahu obchodního závazkového vztahu ve smyslu §261 nebo 262, bude podléhat režimu obchodního zákoníku tak, že počátek běhu promlčecí doby se bude řídit ustanovením § 391 odst. 1, pokud pro určité případy není stanoveno něco jiného (§ 394 odst. 1 a 2), stejně tak se budou aplikovat ustanovení týkající se stavení a přetržení promlčecí doby a obecného omezení promlčecí doby a promlčovat se bude ve čtyřleté promlčecí době.

¹⁸ Štenglová I., Plíva S., Tomsa M. a kol. Obchodní zákoník, Komentář, 9.vydání, C.H.Beck, 2004, str.1057

Promlčení práva uskutečnit právní úkon

Jak vyplývá z dikce ustanovená § 387 odst. 2 ObchZ, promlčují se všechna práva ze závazkových vztahů s výjimkou práva vypovědět smlouvu uzavřenou na dobu neurčitou.

Jak již bylo vyloženo výše, půjde zejména o práva na určité plnění, ať již peněžité či nepeněžité, ale jde také o právo uskutečnit právní úkon.

Jde o práva, která mohou být vykonána jednostranným úkonem oprávněné osoby, aniž by bylo třeba domáhat se uspokojení u soudu. Tato práva mohou vyplývat jak ze zákona, tak ze smlouvy.

Od těchto rozebíraných případů je třeba odlišit možnost právní úkon uskutečnit (např. předložit návrh na uzavření smlouvy), kdy se nejedná o případ práva uskutečnit právní úkon, které by podléhalo promlčení.

Mezi tato práva patří například právo odstoupit od smlouvy, právo započítat pohledávku, právo uplatnit relativní neplatnost právního úkonu. Pro tyto případy platí § 391 odst. 2 Obchodního zákoníku a promlčecí doba běží ode dne, kdy právní úkon mohl být učiněn, nestanoví-li tento zákon jinak.

Účinky promlčení práva uskutečnit právní úkon nastanou za podmínky, že strana, která je takový úkon povinna strpět, jeho promlčení namítne straně, která jej uskutečnila. Právní úkon, který byl oprávněnou osobou uskutečněn po uplynutí promlčecí doby, je neúčinným vůči osobě, jež promlčení namítla. Neúčinnost tedy nastává ex tunc.

Co se týče povahy námitek zmíněných v § 390 ObchZ, nejde zde o procesní námitky, které by bylo možno vznést pouze v rámci soudního řízení. V tomto případě jde o jednostranný úkon adresovaný vůči tomu subjektu, který by byl k výkonu promlčeného práva oprávněn.

Samo právo vznést námitku promlčení sice není promlčitelným právem a možnost vznést námitku promlčení není časově limitována, lze ale dovodit, že pokud by oprávněným bylo otáleno s jejím uplatněním, soud by takovéto jednání mohl považovat za šikanózní a odmítnout vzít tuto námitku promlčení v potaz pro rozpor se zásadami poctivého obchodního styku.

Počátek běhu promlčecí doby

Obecný počátek běhu promlčecí doby

Podle obecného principu začíná běžet promlčecí doba, jakmile je actio nata, to znamená v okamžiku, kdy lze právo uplatnit u soudu nebo u jemu na roveň postavenému orgánu. *co ho je* Obecný počátek promlčecí doby je totožný s okamžikem vzniku nároku, protože pojmovým znakem nároku je možnost uplatnění práva u soudu. Tento princip je vyjádřen v ustanovení § 391 odst. 1, podle kterého promlčecí doba počíná běžet ode dne, kdy právo, jež je u soudu vymahatelné, u něho mohlo být uplatněno.

Termín „uplatněno u soudu“ je třeba vykládat tak, že je jím myšleno možnost uplatnění poprvé. Jednotlivé nároky se tedy počínají promlčovat, jakmile se stanou dospělými, tedy splatnými. Dospělost závazku se také definuje jako okamžik, kdy se povinnost stane nepodmíněnou s tím, že v okamžiku vzniku povinnosti (uzavření smlouvy) je povinnost podmíněna řadou dalších skutečností (dodáním zboží, uplynutím času

apod.). Okamžikem splatnosti se pro věřitele otevírá možnost takovouto pohledávku u soudu uplatnit.

Použitá formulace „mohlo být uplatněno“ napovídá, že možnost uplatnění je třeba posuzovat objektivně. Není tedy rozhodující, zda oprávněnému bránily nějaké překážky v podání žaloby jako je nemoc, pobyt v zahraničí nebo nevědomost o samotné existenci práva.

Formulace „uplatněno“ se s ohledem na shora uvedené vztahuje nejenom na uplatnění práva u soudu, ale rovněž také na uplatnění v rozhodčím řízení, pokud byla mezi stranami uzavřena rozhodčí smlouva ať již ve formě smlouvy o rozhodci nebo rozhodčí doložky.

Jedná se o obecné stanovení počátku běhu promlčecí doby, které se uplatňuje subsidiárně, pokud není stanoveno něco jiného.

O počátku běhu obecné promlčecí doby, jak je stanovena v druhém odstavci § 391 ObchZ bylo pojednáno v rámci výkladu o problematice promlčení práva uskutečnit právní úkon.

Zvláštní ustanovení o počátku běhu promlčecí doby

Práva na plnění závazku

Jednotlivá speciální ustanovení o počátku běhu promlčecí doby v některých případech pouze precizují pro daný případ okamžik, kdy lze dané právo uplatnit u soudu a tak upřesňují obecnou normu.

Ustanovení § 392 odst. 1 ObchZ, kterým se stanoví, že práva na plnění závazku se promlčují ode dne, kdy měl být závazek splněn nebo kdy mělo být s jeho plněním započato. Toto

vztažení počátku běhu promlčecí doby k datu dospělosti pohledávky odpovídá stanovení obecného počátku promlčení dle principu actio nata.

Splatnost bude určena zejména smlouvou.

Ve smlouvě může být také stanoveno, že dobu plnění určí dlužník a pokud jí tento v přiměřené době neurčí, bude určena soudem na návrh věřitele.

Proto dokud soud takto dobu splatnosti neurčí, nezačne promlčecí doba běžet (resp. začne běžet od doby, kterou jako dobu splatnosti v tom kterém konkrétním případě soud určí).

Někteří autoři dovozují, že právo věřitele podat soudu návrh na určení doby splatnosti je právním úkonem, který by mohl podléhat promlčení.

S tímto názorem si, stejně jako jiní autoři, dovolím nesouhlasit z toho důvodu, že úprava promlčení práva uskutečnit právní úkon se vztahuje zpravidla na uskutečnění mimosoudního úkonu.

Pokud by splatnost dluhu byla vázána na splnění odkládací podmínky, poběží promlčecí doba po splnění této podmínky.

V případě, že jedna strana má plnit dříve než druhá, bude běh promlčecí doby ve vztahu k protiplnění vyvolán až splněním závazku, který má být plněn jako první, protože teprve poté, je možné požadovat po druhé straně splnění závazku. } X

Pokud ve smlouvě není doba plnění určena, je věřitel oprávněn požadovat plnění závazku ihned po uzavření smlouvy a dlužník je povinen poskytnout plnění bez zbytečného odkladu poté, co byl o plnění závazku požádán.

Počátek běhu promlčecí doby, který je vázán na okamžik splatnosti, je tedy posunut a závisí na vůli věřitele a tento by tak okamžik splatnosti mohl oddalovat donekonečna.

Proto je některými autory okamžik počátku promlčecí doby vztahován k okamžiku uzavření smlouvy.

V případě této otázky souhlasím s argumentací Weinholda.

Tento autor sice připouští praktický význam takového řešení s tím, že ovšem neodpovídá příslušným ustanovením zákona, ze kterých jasně vyplývá vázanost počátku běhu promlčecí doby na okamžik splatnosti dluhu. Stanoviska o tom, že v tomto případě by věřitel mohl uplatnit ihned po vzniku závazku své právo u soudu a proto by měl být počátek promlčecí doby v těchto případech vztažen k okamžiku vzniku závazku, není dle mého názoru správné. Stanovení počátku promlčecí doby k okamžiku uplatnitelnosti u soudu podle obecného ustanovení § 391 odst. 1 ObchZ se ale aplikuje jen v případech, kde není zvláštní úprava. U práv na plnění závazku ale taková zvláštní úprava existuje a váže počátek promlčení k okamžiku splatnosti.

Ustanovení §340 odst.2 ObchZ ale ukládá dlužníkovi povinnost splnit závazek bez zbytečného odkladu po té, kdy byl věřitelem o plnění požádán. Proto dokud není dlužník věřitelem o plnění požádán, splatnost závazku nenastane a neexistuje ani actio nata.

Nárok proto vzniká až po učinění této výzvy. Pokud by byla žaloba podána před touto výzvou, nebyl by žalobce pro předčasnost v řízení úspěšný. Žaloba nemůže nahradit tento hmotněprávní úkon předpokládaný v § 340 ObchZ - výzvu k plnění. S možným spekulativním oddalováním výzvy a tím prodlužováním počátku běhu promlčecí doby se lze vypořádat pomocí jiných prostředků předvídaných obchodním zákoníkem. Právo vyžádat plnění závazku podle § 340 odst. 2 ObchZ je

některými autory považováno za právo uskutečnit právní úkon, které by podléhalo promlčení ve smyslu § 390 ObchZ.¹⁹

Spíše se přikláním k názoru, že v případech oddalování výzvy k plnění, by soud mohl s poukazem na § 265 ObchZ, jakožto výkon práva, který je v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku, odmítnout ochranu výkonu práva věřitele uplatněného až po neodůvodněně dlouhé době po uzavření smlouvy. Tato argumentace, dle mého názoru, odpovídá zásadě právní jistoty, jakož i zásadě vigilantius jura, jež je jednou ze stěžejních zásad, na kterých spočívá samotný institut promlčení.

Obchodní zákoník v odstavci druhém § 392 upravuje počátek běhu promlčecí doby pro dílčí plnění. U práva na dílčí plnění běží podle tohoto ustanovení promlčecí doba pro každé dílčí plnění samostatně. Pokud by se ale pro nesplnění některého dílčího plnění stal splatným celý závazek, začne běžet promlčecí doba ohledně celého závazku od okamžiku prodlení s dílčím plněním. V tomto případě je ovšem třeba přihlídnout ke skutečnosti, že k počátku promlčení celé pohledávky nedochází automaticky prodlením s dílčí splátkou, ale na základě složené právní skutečnosti, tedy prodlení se splátkou a výzva věřitele (navíc ztráta lhůt musí být výslovně smluvna nebo určena v rozhodnutí o plnění ve splátkách).

Uvedené pravidlo se ovšem nevztahuje na promlčení opětujícího plnění jako je například výživné nebo pojistné. Tato jednotlivá plnění se promlčují samostatně, ode dne jejich splatnosti.

¹⁹ Weinhold, D. Promlčení a prekluze v obchodních závazkových vztazích. Vydání druhé. Praha: C.H.Beck, 2002, str. 37

Ustanovení paragrafu 392 rovněž upravuje promlčení plnění, které spočívá v povinnosti výkonu nepřetržité činnosti, zdržení se činnosti a strpění něčeho. V těchto případech počíná promlčení doba běžet od porušení takovéto povinnosti, tedy od ukončení nepřetržitého výkonu činnosti, vykonáním úkonu, kterého se měl povinný zdržet nebo odmítnutím strpět to, co měl povinný strpět.

Lze tedy shrnout, že u práv na splnění závazku počíná promlčecí doba běžet

- a) dnem, kdy mělo být plněno, pokud mělo být plněno v určitý den
- b) dnem, kdy mělo být započato s plněním, pokud mělo být plněno v delším časovém období
- c) dnem, kdy mělo být poskytnuto dílčí plnění, pokud má být plněno po částech
- d) dnem, kdy mělo být poskytnuto dílčí plnění, ohledně celého plnění, pokud se pro nesplnění dílčího závazku, stal celý závazek splatným
- e) dnem, kdy byla porušena určitá povinnost zavázané strany, pokud má strana ze závazku oprávněná právo na nepřetržitě jednání ze strany zavázané

Práva z porušení povinnosti

Pravidla pro stanovení počátku promlčení práv z porušení povinnosti jsou obecně stanovena § 393 odst. 1 ObchZ tak, že tato práva se začínají promlčovat dnem, kdy byla povinnost porušena, pokud není pro určitý okruh případů stanovena zvláštní úprava. K porušení povinnosti dojde zejména pokud plnění není uskutečněno řádně, na stanoveném místě, určenému příjemci a v době, kdy má být plněno.

Takovýmito právy, vzniklými z porušení povinnosti, jsou práva vznikající jako smlouvou nebo zákonem stanovený následek porušení povinnosti. Jedná se kupříkladu o právo odstoupit od smlouvy, právo na náhradu škody, právo na zaplacení dohodnuté smluvní pokuty, práva z vad, práva na úroky z prodlení.

První odstavec paragrafu 393 ObchZ se aplikuje především na právo odstoupit od smlouvy a také na právo na smluvní pokutu.

Práva z vad věcí jsou upravena druhým odstavcem tohoto ustanovení, který stanoví odlišný režim počátku promlčení takových práv. 2.

Mezi práva z porušení povinnosti patří právo na zaplacení úroku z prodlení a právo na smluvní pokutu. Počátek promlčení těchto práv zákon nespojuje s dobou splatnosti, ale s porušením povinnosti, což může být první den prodlení, ale také jakékoliv jiné porušení povinnosti.

Porušená povinnost ale trvá stále dokud nezanikne splněním, či jiným způsobem a až do jejího zániku proto dochází k opakovanému porušování takovéto povinnosti. Proto tedy vzniká opakované právo na zaplacení úroku z prodlení a rovněž i smluvní pokuty. Promlčecí doba proto běží samostatně pro právo na zaplacení úroku z prodlení za každý den prodlení a stejně tak i smluvní pokuty, která by byla sjednána za každý den prodlení. 2.

K tomuto se již vyslovil i Nejvyšší soud ve svém rozsudku ze dne 29.10.2002 pod spis.zn 29 Odo 847/2001, kde se mimo jiné uvádí, že: „U práva na zaplacení smluvní pokuty, sjednané procentní sazbou ze stanovené částky za každý den prodlení s placením peněžitého závazku, počíná běžet promlčecí doba ve smyslu § 393 odst. 1 obch. zák. nejen prvním dnem prodlení, ale i každým dalším dnem prodlení, za který vzniklo věřiteli

další právo na smluvní pokutu." Právo na zaplacení takto sjednané smluvní pokuty, vzniklé za určitý den prodlení, se proto promlčí uplynutím čtyřleté promlčecí doby počítané od tohoto dne.²⁰

Jestliže by byla smluvní pokuta naopak sjednána jako jednorázová, pak se začne promlčovat ode dne porušení určité povinnosti, pro kterou byla sjednána, na době splatnosti této smluvní pokuty zde nezáleží.

Lhůta pro právo odstoupit od smlouvy běží ode dne porušení povinnosti s tím, že v této souvislosti není významné, zda takovéto porušení má povahu porušení podstatného či nepodstatného ve smyslu ustanovení §345 an. ObchZ. Tato úprava se, jak z povahy věci vyplývá, nevztahuje na promlčení práva odstoupit od smlouvy, pokud toto právo není důsledkem porušení povinnosti.

Dle druhého odstavce §393 ObchZ běží promlčecí doba u práv z vad věcí ode dne předání věci oprávněnému nebo osobě jím určené nebo ode dne, kdy byla porušena povinnost věc převzít, jestliže není pro promlčení některých těchto práv stanovena zvláštní úprava.

Věc může být předána kupujícímu, objednateli, dopravci popřípadě jiné osobě, kterou určil oprávněný.

Pokud povinný převzal záruku za jakost, u nároků z této záruky běží promlčecí doba ode dne včasného oznámení vady, ke kterému musí dojít během záruční doby.

Další odchylka je stanovena pro případ nároků z právních vad. U těchto začíná promlčecí doba běžet ode dne, kdy třetí osoba

²⁰ Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek NS ČR rozsudek spis.zn. 29 Odo 847/2001 ze dne 29.10.2002

uplatnila své právo zatěžující věc, či předmět díla. Takovéto uplatnění práva může být učiněno jak vůči kupujícímu, resp. objednateli, tak i prodávajícímu, resp. zhotoviteli a může se jednat kupříkladu o výzvu k vydání věci, není zde požadavek, aby toto uplatnění mělo charakter zahájení soudního řízení.

Práva při odstoupení od smlouvy a práva při neplatnosti smlouvy

Odstoupení od smlouvy je jednostranným právním úkonem, jehož následkem je zánik závazkového vztahu, práv a povinností z tohoto vztahu, kromě případných nároků na smluvní pokutu či náhradu škody.

Toto jednostranné zrušení závazku je v soukromém právu přípustné jen výjimečně a jeho předpokladem je zákonné ustanovení nebo dohoda stran. Obchodní zákoník připouští odstoupení od smlouvy především v souvislosti s prodlením dlužníka, věřitele nebo v důsledku odpovědnosti za vady. Smluvně může být ale možnost odstoupení od smlouvy stranami dohodnuta relativně libovolně.

Účinky odstoupení nastávají dnem, kdy takovýto projev vůle byl doručen druhé straně.

Promlčení práv, vznikajících právě odstoupením od smlouvy, je upraveno ustanovením §394 obch.zák. tak, že promlčecí doba běží ode dne, kdy oprávněný od smlouvy odstoupil. Toto ustanovení se proto nevztahuje na ta práva, která vznikla porušením smlouvy, v jehož důsledku došlo k odstoupení od smlouvy.

*nikdy
mávnout*

Právem při odstoupení od smlouvy je zejména právo na vrácení plnění, které bylo poskytnuto před odstoupením od smlouvy a rovněž právo na náhradu nákladů s tím spojených.

Vzhledem ke zvláštní úpravě obchodního zákoníku ohledně práva na vrácení plnění při odstoupení od smlouvy se nepoužijí obecná ustanovení občanského zákoníku o bezdůvodném obohacení (viz výklad výše).

Co se týče práv vzniklých v důsledku neplatnosti smlouvy, jsou tato, resp. režim jejich promlčení, upraveny odstavem 2. a 3. uvedeného paragrafu.

Právo na vrácení plnění, které bylo poskytnuto na základě neplatné smlouvy, se tak promlčuje ode dne, kdy k plnění došlo. V této souvislosti není důležité, zda ten, kdo plnění poskytl o neplatnosti smlouvy věděl, či nikoliv. Jedná se tak o právo na vydání bezdůvodného obohacení ve smyslu §451 OZ, jehož promlčení se ale opět bude řídit režimem zákona obchodního.

Ale právo na náhradu škody podle §268 obch.zák. (v případě, že ten, kdo neplatnost právního úkonu způsobil, je povinen nahradit škodu osobě, které byl tento úkon určen) se promlčují ode dne, kdy právní úkon se stal neplatným. Vzhledem k tomu, že v případě tzv.absolutní neplatnosti, jde o neplatnost ex-tunc, stává se úkon neplatným od samého počátku, tedy od okamžiku, kdy byl takový úkon uskutečněn. Naopak u tzv.relativní neplatnosti ve smyslu ustanovení §267 ObchZ. (pokud je neplatnost právního úkonu stanovena pouze na ochranu některého účastníka), může se této neplatnosti dovolat jen tento účastník. Pokud se účastník neplatnosti dovolá, jde zde naopak o neplatnost ex nunc.

O účelnosti speciální úpravy v §394 odst.3 obch.zák.vyjadřuje pochybnosti Pelikánová.

Pokud by toto ustanovení nebylo v obchodním zákoníku obsaženo, aplikoval by se v této otázce §398 obch.zák., podle kterého by začala promlčecí lhůta běžet ode dne, kdy se poškozený dozvěděl nebo mohl dozvědět o škodě a o tom, kdo je povinen k její náhradě. Neplatná smlouva může mít za následek vznik škody, která nemůže nastat před uzavřením smlouvy, ale až po jejím uzavření a někdy také až po uplynutí delší doby po jejím uzavření. V praxi bude situace většinou taková, že zpočátku strany resp. poškozený o neplatnosti nevědí, ale promlčecí lhůta práva na náhradu případné vzniklé škody již poběží.²¹

Tato argumentace je dle mého názoru přílehlavá a rovněž neshledávám účelnost tohoto rozebíraného ustanovení (§394 odst.3) Domnívám se, že de lege ferenda by bylo možné a praktické toto ustanovení vypustit.

Práva na vydání předmětů a hodnot

Tato práva jsou upravena v §395 a §396 obch.zák., kde je výslovně stanoven počátek promlčecí doby u práv na vydání uložených věcí, skladovaných věcí, předmětů podle smlouvy o uložení cenných papírů a jiných hodnot a peněžních prostředků uložených na běžném nebo vkladovém účtu.

V případě §395, se jedná o práva na vydání věci, kterou má v držení druhá strana závazkového vztahu na základě smlouvy o uložení věci, o skladování, o bankovním uložení věci, smlouvy o úschově cenných papírů a o uložení cenných papírů, popř. o obhospodařování cenných papírů.

Ačkoliv toto ustanovení obchodního zákoníku uvádí smlouvu o uložení cenných papírů a jiných hodnot, došlo novelizací

²¹ Pelikánová I. Komentář k obchodnímu zákoníku, 3.díl, Linde Praha 1998, str. 497

obch.zákoníku (zákonem č.591/1992 Sb.) k nahrazení zmiňované smlouvy výše uvedenými smluvními typy.

Počátek běhu promlčecí doby je jak v případě §395, tak i §396 obch.zák. vázán na zánik smlouvy.

Datum zániku, jakožto okamžik, který určuje právě počátek běhu promlčecí doby, bude záviset na způsobu zániku smlouvy. Budou to zpravidla obecné způsoby, např. dohoda, uplynutí doby, na kterou byla smlouva uzavřena, výpověď smlouvy na dobu neurčitou apod.

Ve všech uvedených případech promlčení práva na vydání věci, jde pouze o ztrátu obligačního nároku a promlčením není dotčena možnost žádat vydání věci vindikační žalobou na základě vlastnického práva, což je v §395 obch.zák. uvedeno poněkud nadbytečně, protože ustanovení §100 odst.2 OZ nepromlčitelnost vlastnického práva výslovně stanoví.

Ustanovení §395 a 396 Obch.zák. byla patrně motivována snahou odstranit případnou nejistotu u obligačních práv na vydání věci a jiné hodnoty při aplikaci obecné úpravy počátku promlčecí doby, protože určení, kdy jsou tyto práva soudně vymahatelná, by se mohlo jevit sporným.

Právo na náhradu škody

Úprava promlčení práva na náhradu škody je obsažena v §398 a §399 obch.zák., které tak speciálně stanoví počátek promlčecí doby a její délku.

V případě práv na náhradu škody je zvolena jak subjektivní tak objektivní promlčecí doba.

Subjektivní promlčecí doba činí čtyři roky a počíná běžet ode dne, kdy se poškozený dozvěděl nebo mohl dozvědět jednak o škodě a kumulativně také o tom, kdo je povinen k její náhradě. Pokud by tyto podmínky nebyly splněny zároveň, běžela by subjektivní promlčecí doba práva k náhradě škody od splnění té z podmínek, která nastala později. Použitá formulace „mohl dozvědět“ vyjadřuje objektivní možnost vědomosti o škodě a povinné osobě s tím, že je třeba, aby poškozený věnoval náležitou pozornost směrem ke zjištění těchto skutečností. Co se týče vědomosti o škodě, není třeba znát její přesnou výši, je třeba znát její přibližný rozsah, který by umožňoval uplatnit nárok na její náhradu.

V této souvislosti byla problematika nároku na náhradu škody blíže vyložena rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 31.5.1990 pod spis.zn. 1 Cz 20/1990, kde soud dovodil, že pokud nárok na náhradu škody tvoří nedělitelný celek, začíná promlčecí doba běžet teprve tehdy, až se poškozený dozví o celé škodě. Naopak ale za samostatné nároky na náhradu škody je nutno považovat nároky ze dvou i více oddělitelných škodných událostí i pokud by šlo o opakování téhož porušení právní povinnosti mezi stejnými subjekty (např. dvěma oddělitelnými neoprávněnými zásahy škůdce proti majetku téhož poškozeného). „Z hlediska promlčení nelze proto považovat nároky na náhradu škod vznikajících a narůstajících pokračujícím porušováním téže právní povinnosti za jediný nedělitelný nárok na náhradu škody, který by vznikl teprve po skončeném porušování právní povinnosti nebo po dovršení celkové škody, nýbrž za samostatné nároky, k jejichž uplatnění začíná běžet promlčecí doba, jakmile se poškozený o vzniklých škodách dověděl“.²²

Dle mého názoru nelze jistě tento soudní výklad považovat za jakýsi „návod“ pro posuzování podobných případů. Určení, zda

²² Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek NS ČR rozsudek spis.zn. 1 Cz 20/1990 ze dne 31.5.1990

se jedná o samostatné nároky na náhradu škody či nikoliv, bude vždy záležet na posouzení konkrétního případu.

Objektivní promlčecí doba činí deset let a počíná běžet ode dne, kdy došlo k porušení právní povinnosti.

K promlčení pak dojde uplynutím buď subjektivní nebo objektivní promlčecí doby, podle toho, která uplyne nejdříve.

„Pokud je povinnost k náhradě škody důsledkem jiné skutečnosti než porušení povinnosti (např. nemožnost plnění nebo zmaření účelu smlouvy), je třeba počátek desetileté lhůty počítat od takové skutečnosti.“²³ Plíva se v právě citovaném díle vyslovuje pro extenzivnější výklad tohoto ustanovení obchodního zákoníku. Jak vyplývá z textu tohoto ustanovení (§398) pro počátek běhu objektivní desetileté lhůty se nevyžaduje, aby porušením povinnosti vznikla škoda. Škoda může vzniknout ale mnohem později po porušení povinnosti. Jak ale bylo uvedeno k promlčení dojde uplynutím subjektivní nebo objektivní lhůty, podle toho, která z těchto událostí nastane dříve. Může se stát, že právo na náhradu škody bude již promlčeno právě pro uplynutí limitující desetileté objektivní lhůty, ale škoda vznikne až později (počátek běhu subjektivní lhůty je již ale vyloučen). Důsledek tohoto doslovného výkladu textu zákona by bylo možné odstranit výkladem extenzivním, kdy počátek běhu desetileté objektivní promlčecí doby by se počítal od porušení povinnosti, ale za podmínky, že vznikla škoda.²⁴

Nastíněný doslovný výklad by dle mého názoru „šel proti smyslu a účelu zákona“, když právo na náhradu škody by bylo promlčeno dříve než vznikne škoda a tedy dříve než vznikne právo na její

²³ Štenglová I., Plíva S., Tomsa M. a kol. Obchodní zákoník, Komentář, 9.vydání, C.H.Beck, 2004, str.1068

²⁴ Štenglová I., Plíva S., Tomsa M. a kol. Obchodní zákoník, Komentář, 9.vydání, C.H.Beck, 2004, str.1068

náhradu a proto si myslím, že extenzivnější výklad tohoto ustanovení by byl na místě.

Co se týče práv ze škody na dopravovaných věcech a z opožděného doručení zásilky vůči zasílateli a vůči dopravci, pak tyto se v souladu s §399 obch.zák. promlčují uplynutím jednoho roku.

Promlčecí lhůta běží u práv vzniklých z celkového zničení nebo ztráty zásilky ode dne, kdy zásilka měla být doručena příjemci a u ostatních práv ode dne, kdy zásilka byla doručena. V případě vědomě způsobené škody, platí nikoliv shora zmiňovaná jednorozční lhůta, ale promlčecí lhůta obecná, tedy čtyřletá.

Jiná práva u porušení povinností při zaslání věci nebo přepravě věci podle obchodního zákoníku, např.právo na zaplacení úplaty za obstarání přepravy či přepravení věci, právo na uhrazení nákladů vzniklých zasílateli, se promlčují podle své povahy na základě ostatních příslušných ustanovení obchodního zákoníku.

Paragraf 292 odst.2 obch.zák. stanovuje jednak počátek běhu promlčecí doby práva na určení obsahu budoucí smlouvy, ale také práva na náhradu škody způsobené nesplněním závazku uzavřít budoucí smlouvu a to na den, kdy oprávněná strana podle smlouvy o smlouvě budoucí vyzvala stranu povinnou k uzavření budoucí smlouvy. Promlčení v tomto případě začne běžet pouze za předpokladu, že oprávněný v sjednané preklusivní lhůtě vyzve povinného k uzavření smlouvy, jinak by právo zaniklo.

Toto ustanovení se použije přiměřeně i pro promlčení práv vzniklých v souvislosti s porušením písemné dohody stran o tom, že uzavřená smlouva bude doplněna o úpravu určitých otázek, jestliže chybějící obsah smlouvy má podle této dohody

být určen soudem nebo jinou osobou určenou stranami, kdyby nedošlo k jeho sjednání stranami.

Délka promlčecí doby

S výjimkou jednoho případu, počítá obch.zák. pouze s objektivními promlčecími lhůtami, pro které je typické, že jejich počátek nezávisí na subjektivních poměrech osoby, již určité právo svédčí.

Subjektivní promlčecí doba je upravena u práva na náhradu škody, jak bylo vyloženo výše.

Co se délky promlčecí doby týče, lze rozlišovat promlčecí dobu obecnou a zvláštní.

Obecná promlčecí doba, která je stanovena obchodním zákoníkem, má podpůrný charakter a bude platit, pokud pro jednotlivá práva není stanovena promlčecí doba zvláštní.

Zvláštní promlčecí doba může být stanovena ať už obchodním zákoníkem nebo také jiným zákonem. (Nikoliv dohodou stran, vzhledem ke kogentnímu charakteru úpravy, jak byl rozebráno výše.)

Výjimkou je ustanovení §292 odst.2 obch.zák., podle kterého jednorozční promlčecí doba práva na určení obsahu budoucí smlouvy a nároku na náhradu škody způsobené nesplněním závazku uzavřít budoucí smlouvu platí, pokud si strany smlouvy o uzavření budoucí smlouvy nedohodly promlčecí dobu jinou, ať už kratší nebo delší.

Jak obecná, tak i zvláštní promlčecí doba může být prodloužena, ale nikoliv zkrácena, může dojít k jejímu stavení nebo přetržení s tím omezením, které je stanoveno §408 obch.zák.

Ačkoliv pro obchodní závazkové vztahy, jakožto součást soukromoprávní oblasti regulace, je typický princip rovnosti v postavení účastníků a rovněž dispoziční volnost účastníků, je tato autonomie vůle účastníků s ohledem na kogentní charakter úpravy omezena pouze na možnost dobrovolného splnění závazku, který již promlčení podlehl. Jak již bylo uvedeno výše, účastníkům není dána dispoziční volnost ohledně stanovení délky promlčecí doby. (O prodloužení, resp.přetržení promlčecí doby bude pojednáno dále.)

Proto bude promlčecí doba obecná, tedy čtyřletá, pokud zvláštní ustanovení zákona nestanoví promlčecí dobu jinou.

Pokud dojde ke změně v osobě dlužníka nebo věřitele, nemá tato skutečnost vliv na běh promlčecí doby.

K této změně může dojít buď na základě poukázky, smlouvy o postoupení pohledávky, převzetí dluhu, univerzální právní nástupnictví z titulu dědictví nebo např.převodu jmění na společníka.

Tato výslovná úprava se jeví být poněkud nadbytečnou, protože princip, podle kterého právní nástupce subjektu práva nebo povinnosti přebírá toto právo nebo povinnost ve stavu, v jakém byly v době změny subjektů, takže část promlčecí doby, která uplynula právnímu předchůdci, se započítá právnímu nástupci, by se aplikoval i bez této výslovné zmínky v §400 obch.zák.

Obecná promlčecí doba

Obecná promlčecí doba činí čtyři roky.

Jak bylo uvedeno, jedná se o promlčecí dobu, která bude subsidiárně aplikována v případě, že není stanovena promlčecí doba speciální.

Někdy je argumentováno ve prospěch aplikace příslušných ustanovení občanského zákoníku, zejména v případě promlčení bezdůvodného obohacení nebo náhrady škody.

Proti tomuto názoru hovoří ale četná judikatura, jak již bylo uvedeno výše.

„Pokud bychom tento názor o aplikovatelnosti občanského zákoníku v těchto případech domysleli do důsledku, potom by promlčecí doba čtyři roky vlastně neplatila pro žádná práva ze závazkových vztahů podle obchodního zákoníku“.²⁵ Občanský zákoník totiž pro každý případ stanoví vždy jinou promlčecí dobu, která by tedy teoreticky měla mít přednost před jakoukoliv promlčecí dobou, stanovenou obchodním zákoníkem, i před čtyřletou promlčecí dobou dle §397. Vždycky by bylo totiž možno tvrdit, že zákonem, tj. občanským zákoníkem, je stanovena promlčecí doba jiná, aspoň tříletá, takže má přednost před promlčecí dobou čtyřletou podle §397. Tato úvaha, resp. tento výklad by byl i v rozporu s obecným principem jak je stanoven v §1 odst.2 o subsidiárním použití občanskoprávních předpisů. Aplikace občanského zákoníku je tak možná pouze v případě, že určitou otázku nelze řešit podle obchodního zákoníku. Otázku délky subjektivní promlčecí doby pro právo na náhradu škody ale není otázkou, kterou by nebylo možné řešit podle obchodního zákoníku, ale bude se řešit podle ustanovení §397 (subsidiárně stanovená čtyřletá promlčecí doba).²⁶

Zvláštní promlčecí doba

Zvláštní promlčecí doby, stanovené pro určitá práva, jsou ve většině případů stanoveny jako kratší než obecná, čtyřletá, promlčecí doba.

²⁵ Štenglová I., Plíva S., Tomsa M. a kol. Obchodní zákoník, Komentář, 9.vydání, C.H.Beck, 2004, str. 1067

²⁶ Štenglová I., Plíva S., Tomsa M. a kol. Obchodní zákoník, Komentář, 9.vydání, C.H.Beck, 2004, str. 1067

Jedná se konkrétně o:

- jednoroční promlčecí doba pro právo na náhradu škody na dopravovaných věcech a práv z opožděného doručení zásilky (s výjimkou škody způsobené vědomě)
- jednoletá, dispoziitivně určená, promlčecí doba k uplatnění práva na určení obsahu budoucí smlouvy a práva na dodatečné určení nebo doplnění obsahu uzavřené smlouvy, případně práva na náhradu škody způsobené porušením povinnosti uzavřít budoucí smlouvu nebo určit či doplnit obsah smlouvy
- naopak jako delší, a to desetiletá, je stanovena objektivní promlčecí doba práva na náhradu škody (subjektivní promlčecí doba se rovná délce obecné promlčecí doby, tedy čtyři roky)
- některé promlčecí doby jsou stanoveny rovněž dalšími právními předpisy (zákon směnečný a šekový atd.)
- ustanovení § 69f odst. 5 ObchZ určuje, že osoby, které jsou statutárním orgánem společnosti měnící právní formu, nebo jeho členy, odpovídají společně a nerozdílně za škodu, která vznikne společnosti, jež změnila svou právní formu, jejím společníkům a věřitelům porušením povinnosti při změně právní formy. Soudní rozhodnutí, kterým se přiznává právo na náhradu škody, je pro odpovědné osoby závazné i vůči ostatním oprávněným osobám. Právo na náhradu za takto vzniklou škodu se promlčí ve lhůtě pěti let ode dne účinnosti zápisu změny právní formy do obchodního rejstříku vůči třetím osobám.

prodloužení promlčecí doby prohlášením dlužníka

Jedna z možností dispozice s délkou promlčecí doby je upravena §401 obch.zák., což je ustanovení, které úpravu promlčení podle obchodního zákoníku významně odlišuje od úpravy promlčení zakotveného občanským zákoníkem. Jde o možnost, aby strana, vůči níž se právo promlčuje, tedy dlužník, svým prohlášením vůči druhé straně, tedy věřiteli, promlčecí dobu prodloužila.

Obchodní zákoník pro toto prohlášení předepisuje písemnou formu. Toto prohlášení dále musí mít takové obsahové náležitosti, aby bylo dostatečně určité, a tak kromě označení osoby, která toto prohlášení činí, musí být dostatečně identifikováno právo, kterého se prodloužení promlčecí doby týká a dále je třeba, aby byla stanovena i délka prodloužované promlčecí doby. Obchodní zákoník nestanoví subsidiárně žádnou lhůtu pro případ, že by tato lhůta nebyla stanovena v prohlášení dlužníka.

Takto může být promlčecí doba prodloužena opakovaně. Zákon ale stanoví, že celková promlčecí doba nesmí překročit deset let od okamžiku, kdy začala běžet poprvé.

Z dikce ustanovení §401 obch.zák. se jeví prohlášení o prodloužení promlčecí doby jako jednostranný úkon. Argumentací a maiori ad minus ale lze dovodit, že je možné prodloužení lhůty také dohodou.

V případě pojmání tohoto úkonu, jakožto jednostranného projevu vůle ale vyvstávají určité pochybnosti. Předně proto, že takové prodloužení promlčecí doby je de facto změnou obsahu smluvního vztahu mezi stranami a pro takovou změnu se tradičně vyžaduje konsensus obou stran. (V této souvislosti by bylo možné uvažovat o konkludentním souhlasu věřitele a sice

uplatněním promlčovaného práva po uplynutí původní ale před koncem prodloužené promlčecí doby. Stejně pak může věřitel projevit svou vůli neprodlužovat promlčecí dobu tak, že svůj nárok neuplatní).

V každém případě ale jde o úvahu, která z dikce obchodního zákoníku bez dalšího nevyplývá.

Konsensus ale panuje ohledně stanoviska, že platně vydané prohlášení o prodloužení promlčecí doby je pro dlužníka závazné a jeho pozdější odvolání by věřitele neodůvodněně poškozovalo.

Právě proto, co bylo právě rozebráno, lze souhlasit s níže uvedeným názorem Pelikánové.

„Neodvolatelnost prodloužení však i v tomto případě ukazuje na problematickosti konstrukce pouhého jednostranného úkonu nevyžadujícího aspoň mlčky učiněnou akceptaci ze strany věřitele. Taková konstrukce (jaká je uznávána bez pochybnosti i v případě vzdání se práva) by přinesla pevnější odůvodnění pro nepřijatelnost pozdějšího jednostranného odvolání prodloužení. Domnívám se, že i tato instituce by měla být založena na konsensu.“²⁷

Jakkoliv je tato úvaha racionální, jde nicméně stále o úvahu de lege ferenda, protože v §401 se stanoví, že „strana může písemným prohlášením prodloužit promlčecí dobu“, což dle mého názoru vyjadřuje jednoznačně jednostranný charakter tohoto úkonu.

Ustanovení §401 obch.zák. explicitně stanoví, že prohlášení o prodloužení promlčecí doby je možno učinit už před počátkem běhu promlčecí doby. Toto znamená, že je možno takovéto prodloužení (např. až do hranice deseti let) včlenit již do smlouvy, kterým se závazek zakládá.

²⁷ Pelikánová I. Komentář k obchodnímu zákoníku, 3.díl, Linde Praha 1998, str. 521

Jedná se o významný zásah do postavení dlužníka ve prospěch věřitele a znamená také částečné vzdání se promlčení.

Argumentem proti této možnosti je znění §401 obch.zák. (arg. „před počátkem běhu promlčecí doby“), naznačující požadavek předchozí existence promlčujícího se práva.

Argumentační síla této úvahy ovšem není jednoznačná z důvodu rozpornosti příslušné právní úpravy.

Ještě víc nejednoznačný je závěr týkající se možnosti prodloužit promlčecí dobu poté, co promlčecí doba již uplynula.

Kopáč v této souvislosti tvrdí, že není možno promlčecí lhůtu prodloužit, je-li prohlášení doručeno až po skončení promlčení doby.²⁸

Takovéto prodloužení by znamenalo dodatečné prodloužení již nastalého promlčení. Zákon navíc naznačuje, že v okamžiku prohlášení by měla promlčecí doba stále běžet.

Právě z tohoto důvodu se také domnívám, že prodloužení lhůty, která již uplynula, je stěží přijatelné.

Toto prodloužení promlčecí doby ale není možné považovat za uznání závazku, z tohoto prohlášení totiž nevyplývá bezespornost závazku ani ochota dlužníka závazek splnit. (Pro bližší srovnání s institutem uznání závazku viz.kapitola týkající se právě uznání závazku v dalších částech této práce.)

Prohlášením o prodloužení promlčecí doby povinný pouze projevuje svoji vůli neuplatnit námitku promlčení dříve než po případném marném uplynutí prodloužené promlčecí doby, nevzdává se však dalších námitek proti právu eventuálně uplatněnému věřitelem. K prohlášení o prodloužení promlčecí doby tak může dojít a v praxi také často dochází v době, kdy strany intenzivně jednájí o mimosoudním vypořádání, a dlužník se

²⁸ L.Kopáč, Obchodní kontrakty, Praha Prospektrum, 1993, str.344

rozhodne umožnit druhé straně, aby nebyla nucena z opatrnosti zahájit soudní řízení pro obavu z promlčení.

Zákon ale výslovně neřeší, na rozdíl od uznání závazku, účinnost prodloužení promlčecí doby vůči ručiteli. K této problematice se ale vztahuje §310 ObchZ, který stanoví, že právo věřitele vůči ručiteli se nepromlčí před promlčením práva vůči ručiteli. K promlčení práv vůči ručiteli tak nedojde dřív než uplynutím (prodloužené) promlčecí doby vztahující se k hlavnímu závazku.²⁹

Stavení promlčecí doby

Promlčecí doba, jak odpovídá vlastnosti času, běží plynule od svého počátku (bez ohledu na vůli účastníků) do konce. Jak již bylo uvedeno výše, změna v osobě dlužníka nebo věřitele na tento běh promlčecí doby nemá vliv.

Smyslem vymezení promlčecí lhůty je určení časového prostoru, v němž by nárok měl být uplatněn, aby k jeho promlčení nedošlo. Protože vydobytí práva náležejícího věřiteli nezáleží jen na jeho jednání, existují taková řešení a instituty ve prospěch věřitele pro takové případy, že on sám byl sice při domáhání se svých práv dostatečně aktivní, ale jejich uznání, resp. úspěšné vymožení závisí z důvodu dlužníkovy nesoučinnosti na součinnosti jiného subjektu, ať už soudu, rozhodčí instituce nebo případně exekutora.

Jedná se typicky o institut stavení promlčení.

Stavením lhůty se tradičně rozumí situace, kde lhůta v důsledku nastalé právní skutečnosti přestává běžet a po odpadnutí překážky její běh pokračuje.

²⁹ Weinhold, D. Promlčení a prekluze v obchodních závazkových vztazích. Vydání druhé. Praha: C.H.Beck, 2002, str. 68

Stavení promlčecí doby nastává, pokud věřitel učiní úkon, který je učiněn za účelem uspokojení práva věřitele nebo za účelem určení práva a tento úkon je podle procesních předpisů považován za zahájení takového řízení nebo za uplatnění práva v již zahájeném řízení.

Tímto úkonem je typicky podání žaloby, ať už žaloby na plnění nebo žaloby určovací (na rozdíl od úpravy v občanském zákoníku). V případě určovací žaloby, účinky stavení promlčení způsobuje pouze pozitivní určovací žaloba.

Za situace, kdy věřitel podá žalobu na určení svého práva, vystavuje se ale nebezpečí, že bude vyhověno námitce nedostatku naléhavého právního zájmu a dále soud může rozhodnout, že žaloba na určení není opodstatněná, neboť lze žalovat na plnění. Ale i v případě, že je žalobce úspěšný a právo je určeno, nezíská tím exekuční titul a při porušení povinnosti dlužníka je třeba vznést žalobu petitorní.

Ohledně určení, který úkon se považuje za zahájení soudního řízení, odkazuje obchodní zákoník na úpravu v občanském soudním řádu.

Řízení je tak zahájeno dnem, kdy došel soudu návrh (žaloba) na jeho zahájení.

Dle rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 31.10.2006 pod spis.zn.32 Odo 1387/2004 se běh promlčecí doby o právu účastníka, který přistoupil do řízení na straně žalobce, staví dnem, kdy byl soudu doručen souhlas tohoto účastníka se vstupem do řízení. Toto podání se tak také považuje za úkon, kterým žalobce uplatnil právo v tomto řízení, protože se vlastně jedná o jeho první úkon, který vůči soudu za účelem uplatnění svého nároku učinil.

Uplatněním práva v již zahájeném řízení je vzájemný návrh tedy projev vůle odpůrce, kterým proti navrhovateli uplatňuje svou pohledávku k započtení, pokud navrhuje, aby mu bylo přisouzeno více než uplatnil navrhovatel.

Podání návrhu na výkon rozhodnutí je také učiněním právního úkonu za účelem uspokojení práva a tento úkon se podle procesních předpisů považuje za uplatnění práva.

Za úkon způsobující stavení promlčení ale není považováno zahájení smírčího řízení ani návrh na nařízení předběžného opatření podle §74 o.s.ř.

Závěrem lze dodat, že co se týče promlčení práva uskutečnit právní úkon, jak z povahy věci vyplývá, zde vůbec nelze hovořit o stavení, případně přetržení promlčení.

Uplatnění protinároku

Jako obecná zásada, vyjádřená v odstavci druhém §404 ObchZ, platí, že protinávrh se považuje za uplatněný v den, kdy byl v soudním nebo rozhodčím řízení podán návrh na jeho projednání.

Odstavec první tohoto ustanovení ale stanovuje speciální úpravu pro případy, kdy se nárok a i protinárok vztahují k téže smlouvě nebo k několika smlouvám uzavřeným na základě jednoho nebo více souvisejících jednání (tzv.závislé smlouvy ve smyslu ustanovení §275 odst.2,3 ObchZ.). Speciální úprava pro tyto případy spočívá v tom, že promlčecí doba u práva uplatněného formou protinároku přestává běžet již dnem, kdy bylo zahájeno soudní nebo rozhodčí řízení ohledně práva, proti kterému takový protinárok směřuje.

Pokud by ale pohledávka uplatněná ve formě protinároku byla promlčena přede dnem zahájení soudního řízení žalobcem, účinek

stavení promlčení nastat nemůže, protože přestat běžet může jen lhůta, která běží (ale zde by již byla skončena).

K výkladu pojmu protinárok ve smyslu tohoto ustanovení byl vydán rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15.5.2007 pod spis.zn.32 Odo 1591/2005, kde se uvádí, že: „Protinárokem s účinky uvedenými v ustanovení § 404 odst. 1 obch. zák. je pouze vzájemný návrh žalovaného učiněný ve smyslu §97 o. s. ř. včetně obrany žalovaného proti žalobě (§ 98 o. s. ř.), nikoli další uplatnění nároku žalobcem proti žalovanému.“ Toto stanovisko je odůvodněno, dle mého názoru správně a přesvědčivě, tak, že ustanovení § 404 odst. 1 obch. zák. nelze aplikovat na případ, kdy žalobce reaguje na vzájemný návrh žalovaného tím, že „rozšíří žalobu“, tedy že podá novou žalobu nebo návrh na změnu dosavadní žaloby. I když pro procesní náležitosti a účinky vzájemného návrhu platí totéž, co občanský soudní řád spojuje s podáním žaloby, nelze na „rozšíření žaloby“, která reaguje na uplatněný vzájemný návrh žalovaného, hledět ve smyslu § 404 odst. 1 obch. zák. jako na protinárok, a to nejen proto, že občanský soudní řád nezná vzájemný návrh žalobce ke vzájemnému návrhu žalovaného, ale i proto, že dle § 404 odst. 1 obch. zák. u práva uplatněného formou protinároku přestává běžet promlčecí doba dnem, kdy bylo zahájeno soudní nebo rozhodčí řízení o žalobě, ne o vzájemném návrhu.

S ohledem na shora uvedené, mohu tedy uzavřít, že ustanovení § 404 odst. 1 obch. zák. lze aplikovat pouze v tom případě, kdy žalovaný uplatní své právo proti žalobci ve formě vzájemného návrhu nebo obrany proti žalobě, ale ne na další uplatnění nároku jedním účastníkem proti druhému.³⁰

³⁰ Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek NS ČR rozsudek spis.zn. 32 Odo 1591/2005 ze dne 15.5.2007

Běh promlčecí doby vůči spoludlužníkům

Pokud je k určitému plnění zavázáno solidárně vícero dlužníků, má věřitel možnost výběru, proti kterému z těchto podá žalobu. Rozhodne se například z hlediska majetkových poměrů dlužníků anebo z hlediska znalostí potřebných identifikačních údajů dlužníků k náležitému domáhání se svých práv.

Obchodní zákoník v takovém případě umožňuje věřiteli, aby zabránil nebezpečí, že zatímco vůči žalovanému dlužníku bude promlčecí doba stavena, vůči ostatním poběží dále, takže se právo věřitele vůči nezažalovaným dlužníkům případně promlčí dříve než vůči dlužníku žalovanému. Pokud totiž věřitel vyrozumí ostatní solidárně zavázané spoludlužníky, že vůči jednomu ze solidárně zavázaných spoludlužníků zahájil soudní nebo rozhodčí řízení, dojde ke stavení promlčecí doby i vůči ostatním ze solidárně zavázaných spoludlužníků.

Ostatní spoludlužníci musí být vyrozuměni písemně ještě před uplynutím promlčecí doby. Z povahy věci vyplývá, že vyrozumění musí být doručeno před skončením tohoto řízení (viz. dikce „vyrozumění o zahájeném“, tedy dosud neskončeném řízení).

Toto oznámení musí být také dostatečně určité zejména ohledně identifikace vzneseného nároku, osoby, vůči které byl nárok uplatněn a také označení orgánu, u kterého řízení probíhá. Potom dochází ke stavení promlčení, a to zpětně k okamžiku zahájení řízení vůči tomu ze spoludlužníků, vůči kterému věřitel uplatnil svůj nárok soudně.

Stavení promlčení postěžních práv

Druhý odstavec paragrafu 406 obchodního zákoníku stanoví, že pokud je proti věřiteli, jehož právo se promlčuje, zahájeno soudní nebo rozhodčí řízení třetí osobou ohledně závazku, k jehož splnění použil věřitel plnění poskytnuté dlužníkem,

přestane běžet promlčecí doba ohledně práva věřitele, jestliže oznámí písemně dlužníku před uplynutím promlčecí doby, že bylo proti němu zahájeno toto řízení.

Toto ustanovení bude aplikováno na případy, kdy určitá osoba získá plnění od jiné osoby a takovéto plnění poskytne poté další osobě. Jedná se zejména o případ kupních smluv, ale také kupříkladu smluv o dílo.

V tomto a dále v případě uvedeném v předešlém odstavci platí, že pokud tato řízení skončí, promlčecí doba ohledně práva věřitele nepřestala běžet, neuplyne však dříve než jeden rok po skončení tohoto řízení.

Toto ustanovení je konstruuje podobnou fikci jako je tomu v §405. Rozdíl je zde ale v tom, že v tomto případě nezáleží na tom, zda řízení skončilo rozhodnutím ve věci samé či nikoliv. Toto ustanovení se ale nevztahuje na práva, o kterých bylo v řízení rozhodováno, ale pouze na práva proti spoludlužníkovi nebo na práva osoby, proti které byla práva v řízení uplatněna, vůči té osobě, která plnění původně poskytla.

Uplatnění nároku v rozhodčím řízení

V obchodních vztazích bude poměrně časté (zejména z ekonomických a časových důvodů), že spor týkající se promlčovaného práva bude řešen v rozhodčím řízení, proto mu obchodní zákoník věnuje speciální ustanovení. Toto řízení je sice typičtější pro vztahy s cizím prvkem, ale zákon, který tento druh řízení upravuje, č.216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů, se aplikuje jak na spory s cizím prvkem, tak na spory z „tuzemských“ vztahů.

Tento zákon umožňuje, aby strany písemně uzavřely rozhodčí smlouvu, tedy dohodu, že spor, jehož projednání by jinak bylo

v pravomoci soudu, bude rozhodovat jeden nebo více rozhodců, či stálý rozhodčí soud.

Uvedená rozhodčí smlouva může být uzavřena buď jako tzv.smlouva o rozhodci, která se týká jednotlivého již vzniklého sporu nebo jako tzv.rozhodčí doložka, která se týká všech sporů, které by v budoucnu vznikly z určitého právního vztahu nebo okruhu právních vztahů.

Obchodní zákoník staví zahájení rozhodčího řízení naroveň zahájení soudního řízení, jak to vyplývá z ustanovení §760 obch.zák. a pro účely stavení promlčení je toto upřesněno paragrafem 403 obch.zák.

Ačkoliv jistou výhodou rozhodčího řízení ve srovnání s řízením soudním je menší formálnost a tudíž i možná nižší úroveň administrativního zabezpečení. Z důvodu právní jistoty je proto třeba přesně určit, kdy je rozhodčí řízení zahájeno a tedy od kdy se promlčecí doba staví.

Počátek rozhodčího řízení je stanoven zákonem o rozhodčím řízení na den, kdy žaloba dojde stálému rozhodčímu soudu nebo rozhodci.

Touto novou právní úpravou (zák.č.216/1994 Sb.) došlo ale k nepřímé novelizaci obchodního zákoníku, který předpokládá, že strany budou mít možnost stanovit v rozhodčí smlouvě nebo v pravidlech, kterými se rozhodčí řízení řídí, způsob jeho zahájení. Uvedená možnost ve vztahu k rozhodčí smlouvě ale z platné právní úpravy rozhodčího řízení neplyne. Proto bude nutno považovat za pravidla, kterými se rozhodčí řízení řídí, jen zákon o rozhodčím řízení, nebo pravidla vydaná stálými rozhodčími soudy případně také pravidla dohodnutá stranami.

K tomuto Pelikánová dodává, že postup řízení může být podle §19 zákona č.216/1994 Sb. dohodnut stranami. „Strany se zejména mohou dohodnout na použití určitých pravidel pro rozhodování a tato pravidla mohou také obsahovat určení, kterým okamžikem je zahájeno rozhodčí řízení.“³¹

Z hlediska promlčení práv je dále významný §16 zák.o.rozh.řízení, resp. §106 o.s.ř.

Tato ustanovení stanoví, že pokud některá ze stran uplatní svůj nárok před rozhodci v promlčecí nebo prekluzivní době, ale rozhodci bude rozhodnuto, že jejich pravomoc není dána, nebo dojde ke zrušení rozhodčího nálezu a ve třicetidenní lhůtě od doručení rozhodnutí o nedostatku pravomoci nebo zrušení rozhodčího nálezu podána u soudu nebo jiného příslušného orgánu žaloba nebo návrh na pokračování v řízení, zůstávají zachovány účinky podané rozhodčí žaloby, což znamená i účinek stavení promlčecí doby.

Uvedený §106 odst.2 o.s.ř. je jakýmsi zrcadlovým ustanovením, které upravuje stejný princip pro případ zastavení soudního řízení pro námitku platné rozhodčí doložky nebo smlouvy, pokud bude rozhodčí doložka podána do třiceti dnů od doručení usnesení soudu o zastavení řízení.

V případě těchto dvou právě rozebraných ustanovení ale nejde o prodloužení promlčecí doby ve smyslu ustanovení §405 obch.zák. jako při skončení soudního nebo rozhodčího řízení nemeritorním rozhodnutím po uplynutí promlčecí doby nebo později než jeden rok před jejím skončením. Těmito ustanoveními je pouze upraveno zachování účinků návrhu, tedy stavení promlčecí doby nebo zabránění prekluze při vykonání příslušného úkonu ve stanovené lhůtě.

³¹ Pelikánová I. Komentář k obchodnímu zákoníku, 3.díl, Linde Praha 1998, str. 526

Ukončení stavení promlčení

Již zmíněným ustanovením §405 obch.zákoníku je upraveno právě stavení promlčení, tedy vliv rozhodnutí na promlčení. Tato dílčí problematika ale není upravena obchodním zákoníkem do detailu a proto se zde otevírá pole pro výklad, jakož i pro judikaturu soudů, o čemž bude pojednáno dále.

Odstavec první tohoto paragrafu stanovuje mechanismus pro řešení případu, kdy došlo ke stavení promlčení, ale v řízení nebylo rozhodnuto meritorně. K tomuto může dojít například v důsledku toho, že došlo k zastavení řízení pro zpětvzetí návrhu nebo pro neodstranitelný nedostatek podmínky řízení.

Je tedy stanoveno, že v takovém případě promlčecí lhůta nepřestala běžet.

Pokud by ale promlčecí doba uběhla během řízení a nebo do jejího uběhnutí zbýval od skončení řízení méně než rok, je pro odstranění tvrdosti odstavcem druhým téhož paragrafu stanoveno, že promlčecí doba se prodlouží tak, že skončí až po uplynutí jednoho roku od skončení tohoto řízení.

Toto pravidlo se ovšem aplikuje pouze v případě, že v době zahájení meritorně nerozhodnutého soudního řízení, promlčecí doba ještě běžela, ale nikoliv jestliže již v době uplatnění práva bylo toto právo promlčeno a právě například pro zpětvzetí návrhu neměl dlužník ani příležitost promlčení namítnout.

Tato úprava se bude aplikovat také v situaci, kdy věřitel, resp. poškozený uplatní svůj nárok na náhradu škody v trestním řízení, ale soud jej z nějakého důvodu odkáže s jeho nárokem na řízení občanskoprávní, čili o jeho nároku není meritorně rozhodnuto.

Doba trestního řízení tak bude započítávána do promlčecí doby, protože bude platit stejná fikce, a sice že promlčecí doba běžet nepřestala. Samozřejmě i v tomto případě se bude aplikovat odstavec druhý tohoto paragrafu a věřitel tak bude moci využít promlčecí doby, prodloužené o jeden rok.

Pohledávka věřitele může být rovněž uplatněna v konkursním řízení s tím, že přihláška pohledávky podle § 20 zákona č. 328/1991 Sb. , o konkursu a vyrovnání, má z hlediska uplatnění nároku stejný charakter jako jakýkoliv právní úkon, který se považuje podle předpisu upravujícího soudní řízení za jeho zahájení nebo za uplatnění práva v již zahájeném řízení.

(Na tomto místě je třeba poznamenat, že ačkoliv byl tento zákon zrušen a nahrazen zákonem č.182/2006 Sb., insolventním zákonem, podle ustanovení §432 tohoto zákona bude zákon o konkursu a vyrovnání stále používán pro konkursní a vyrovnávací řízení, která byla zahájena před účinností insolventního zákona. Lze proto předpokládat, že ustanovení zákona o konkursu a vyrovnání budou stále aplikována v období několika následujících let.)

V kontextu konkursního řízení přináší k této věci Nejvyšší soud výklad ve svém rozsudku ze dne 29.11.2006 pod spis.zn.29 Odo 1453/2006, kde uzavírá, že věřitel, jehož zjištěnou nevykonatelnou pohledávku dlužník v konkursu nepopřel, má v rozsahu, ve kterém nedošlo k uspokojení této pohledávky v konkursu, k dispozici exekuční titul, který není soudním rozhodnutím a jímž je - ve smyslu § 45 odst. 2 ZKV - seznam přihlášek (pohledávka takového věřitele se tedy v neuspokojeném rozsahu stala vykonatelnou).

Pohledávka věřitele, jehož zjištěnou nevykonatelnou pohledávku dlužník v konkursu naopak popřel, zůstává v rozsahu, ve kterém nedošlo k uspokojení této pohledávky v konkursu, i nadále pohledávkou nevykonatelnou.

V obou těchto případech bude postupováno při úvaze o promlčení pohledávky z obchodního závazkového vztahu podle § 405 obch. zák.³² ješ.

Tento závěr je dle mého názoru zcela v souladu s logikou věci, kdy není a nemůže být činěn rozdíl, resp. postupováno jiným způsobem ať už věřitel uplatní své právo v soudním, resp. rozhodčím řízení nebo v řízení konkursním, případně adhezním, jak již bylo uvedeno výše.

Pokud dojde k meritornímu rozhodnutí, a to k zamítnutí žaloby, je pak rozhodnuto o neexistenci práva, které se mělo promlčovat, takže otázka běhu promlčecí doby je irelevantní, když opětovnému uplatnění práva brání překážka věci rozhodnuté.

Jak již zmíněno výše, neobsahuje obchodní zákoník ustanovení, které by výslovně upravovalo promlčení práva, které bylo pravomocně přiznáno.

Za této situace vystávají různé možnosti řešení.

A. První z nich je subsidiární využití příslušných ustanovení občanského zákoníku. Ten v §110 stanoví novou desetiletou lhůtu a tedy přetržení promlčení. Tato desetiletá lhůta by ale podléhala omezení desetiletou „absolutní lhůtou“, jak jí stanoví §408 obch.zák. a v praxi by proto nikdy neproběhla celá. Ačkoliv se pro toto řešení vyslovuje mimo jiné ~~Prof.~~ Pelikánová³³, proti této možnosti bych ovšem argumentovala zněním §1 odst.2 obč.zák. s tím, že toto není otázka, kterou by nebylo možno řešit podle ustanovení obchodního zákoníku.

³² Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek NS ČR rozsudek spis.zn. 29 Odo 1453/2006 ze dne 29.11.2006

³³ Pelikánová I. Komentář k obchodnímu zákoníku, 3.díl, Linde Praha 1998, str. 530

B. Druhou z nich je dovést, že když nastala některá ze skutečností uvedených v §402 až 404 obch.zák. a promlčecí doba tedy přestala běžet a vzhledem k tomu, že není jiné ustanovení obchodního zákoníku, ze kterého by vyplývalo, že meritorním rozhodnutím by byl tento stav změněn nebo zrušen, stavení promlčení nadále pokračuje. A proto dojde ke skončení promlčecí doby až uplynutím deseti let od okamžiku, kdy promlčecí doba začala poprvé běžet ve smyslu §408 obch.zákoníku.

Toto řešení je přijímáno většinou autorů právě proto, že tímto způsobem není opuštěn prostor obchodního zákoníku.

K této otázce se vztahuje usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26.11.2003 pod spis.zn.20 Cdo 1595/2002, kde se přímo ve výroku tohoto usnesení uvádí, že: „Bylo-li právo plynoucí z obchodního závazkového vztahu pravomocně přiznáno v soudním nebo rozhodčím řízení, promlčuje se ve smyslu ustanovení § 408 odst. 1 obch. zák. za 10 let ode dne, kdy promlčecí doba počala poprvé běžet.“ Z odůvodnění: Již systematický výklad zařazení ustanovení § 391 a § 397 vede k závěru, že čtyřletá obecná promlčecí doba je dobou, ve které je třeba právo uplatnit u soudu v nalézacím řízení. Navíc za „úkon považovaný podle předpisu upravujícího soudní řízení za jeho zahájení“ je pokládán návrh, resp. žaloba a ne návrh na výkon rozhodnutí (exekuci).

Jediné ustanovení, v němž obchodní zákoník upravuje promlčení ve vztahu k výkonu rozhodnutí, a kde používá pojmu „právo pravomocně přiznané v soudním nebo rozhodčím řízení“, je ustanovení § 408 odst. 2.

Ustanovení § 408 odst. 2 obch. zák. sice výslovně nestanoví, že rozhodnutí vydané v soudním či rozhodčím řízení, přiznávající určité právo, lze soudně vykonat,

bylo-li exekuční řízení zahájeno v desetileté lhůtě, ale pro tam uvedené případy, jak bude podrobněji rozebráno dále navíc stanoví prodloužení promlčecí doby (o tři měsíce ode dne, kdy vykonávací řízení mohlo být zahájeno). Touto „promlčecí dobou“, o jejímž uplynutí hovoří (v souvislosti s prodloužením lhůty k výkonu rozhodnutí) ustanovení § 408 odst. 2 obch. zák. není obecná čtyřletá doba stanovená pro uplatnění práva v nalézacím řízení, tedy pro podání žaloby ale právě desetiletá doba upravená v § 408 odst. 1 obch. zák.

Lze tedy uzavřít, že řízení o výkon rozhodnutí (vydaného v nalézacím, ať již soudním či rozhodčím řízení) přiznávajícího určité právo musí být zahájeno v desetileté lhůtě, počítané ode dne, kdy lhůta počala běžet poprvé (§ 408 odst. 1 obch. zák.), a v určitých případech v desetileté lhůtě prodloužené nejdéle o další tři měsíce od vykonatelnosti rozhodnutí.³⁴

Přetržení promlčecí doby

Obchodní zákoník výslovně zmiňuje pouze jeden případ přetržení promlčecí doby, a to je uznání závazku ve smyslu §407.

Přetržení obecně v teorii znamená, že promlčecí doba přestane běžet a začne běžet nová. V souvislosti s uznáním závazku je stanovena jako čtyřletá a běží od tohoto uznání. Tato nová lhůta bude v délce čtyř let i když původní promlčecí doba byla jiné délky.

Obchodní zákoník zná tři druhy uznání závazku:

A. Písemné uznání, případně částečné písemné uznání závazku

³⁴ Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek NS ČR usnesení spis.zn. 20 Cdo 1595/2002 ze dne 26.11.2003

Toto je jediný ze způsobů, jak lze uznat promlčený dluh. Není ale třeba, aby dlužník o promlčení věděl. Uznání závazku je krom tohoto paragrafu upraveno také paragrafem 323, jakožto jeden ze zajišťovacích institutů. V rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 31.1.2007 pod spis.zn.29 Odo 1297/2004 je dále vyloženo, že písemné uznání peněžitého závazku podle ustanovení § 323 odst. 1 obch. zák. je jednostranným právním úkonem dlužníka adresovaným věřiteli. Nová čtyřletá promlčecí doba začíná proto ve smyslu ustanovení § 407 odst. 1 obch. zák. běžet již ode dne, kdy dlužník písemné uznání vyhotovil, nikoliv až doručením věřiteli a ke stejnému dni nastává vyvratitelná domněnka existence uznaného závazku.³⁵

Dle mého názoru je takovéto řešení naprosto logické, když je to právě dlužník, který má vědět, jaké jsou jeho závazky. Navíc nebylo by praktické jiné řešení, a to vztáhnout účinky uznání a tedy i okamžik přetržení promlčecí doby k časovému okamžiku nahodile závislém na době, kdy se uznání závazku ocitne v dispoziční sféře adresáta (věřitele).

Ačkoliv obchodní zákoník na rozdíl od občanského nevyžaduje uznání co do důvodu i výše, je i zde třeba, aby uznání bylo učiněno dostatečně určitě, zejména co do identifikace uznávaného závazku.

K tomuto byl vydán rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24.3.2004 pod spis.zn. 29 Odo 1126/2003 je vyloženo, že požadavek určitosti závazku ve smyslu ustanovení § 323 obchodního zákoníku je třeba vykládat ve smyslu jeho identifikace, a to takovým způsobem, aby nebyl

³⁵ Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek NS ČR rozsudek spis.zn. 29 Odo 1297/2004 ze dne 31.1.2007

zaměnitelný s jiným, např. uvedením jeho důvodu či odkazem na listinu, ve které je dále specifikován.

Určitost závazku podle § 323 obchodního zákoníku proto nelze ztotožňovat pouze s určením jeho výše, která má význam pro vymezení rozsahu účinků předvídaných ustanovením § 323 odst. 1 obchodního zákoníku.³⁶

Toto uznání je možno činit opakovaně, tedy vždy o čtyři roky, s omezením plynoucím z ustanovení §408.

B. Placení úroků

Jde o konkludentní uznání pouze nepromlčeného závazku, ze kterého jsou tyto úroky placeny, bez ohledu na případné odlišné projevy dlužníka.

C. Částečné plnění závazku je dalším případem konkludentního uznání nepromlčeného závazku.

Pokud dlužník částečně plní svůj závazek, má toto plnění účinky uznání zbytku dluhu, pokud lze usuzovat, že tímto plněním dlužník uznává i zbytek závazku. Toto je založeno na objektivním principu, tedy, zda ze souvislostí a způsobu částečného plnění by nezúčastněná osoba dovodila, že dlužník plní a zároveň uznává svůj závazek.

K uznání závazku na základě částečného plnění se vztahuje rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30.5.2006 pod spis.zn.32 Odo 956/2004, kde se uvádí, že: „Za částečné plnění závazku nelze považovat situaci, kdy dlužník zaplatil faktury za práce provedené v určitém období, avšak jiné faktury, které věřitel vystavil za práce provedené v jiném období, již nezaplatil.“³⁷

³⁶ Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek NS ČR rozsudek spis.zn. 29 Odo 1126/2003 ze dne 23.4.2004

³⁷ Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek NS ČR rozsudek spis.zn. 32 Odo 956/2004 ze dne 30.5.2006

Soud tak tímto judikátem zdůraznil, že jakékoliv částečné splnění některého z dlužnickových závazků nemůže být považováno za částečné plnění ve smyslu ustanovení §407 odst.3 ObchZ. Samozřejmě vždy bude záležet na okolnostech konkrétního případu.

K výkladu ustanovení §407 odst.3 ObchZ byl dále vydán rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16.11.2005 pod spis.zn.2 Odo 901/2004, kde byl pojem částečného plnění závazku vyložen extenzivněji a to tak, že i započtení pohledávky má účinky uznání zbytku závazku ve smyslu § 407 odst. 3 obch. zák. k okamžiku, kdy úkon směřující k započtení dojde druhé straně. Započtení je sice zařazováno mezi způsoby zániku závazku jinak než splněním, ale z hlediska věřitele je tento způsob zániku srovnatelný se splněním, neboť věřitelův nárok je fakticky uspokojen a započtení tak splnění vlastně nahrazuje.³⁸

V textu ustanovení § 407 odst. 3 obch. zák. jsou sice slova „plní-li“, ale proto, že započtení znamená vlastně splacení pohledávky vzájemným zúčtováním a i v tomto případě existuje projev vůle dlužníka směřující k uspokojení věřitele, je zcela logické vykládat toto ustanovení extenzivněji, tak že pod pojem „splnil“ bude subsumován i případ započtení.

H § 310

Uznání těmito uvedenými způsoby je rovněž zajištěním závazku v tom smyslu, že zákon stanoví vyvratitelnou domněnku, že v uznávaném rozsahu závazek v době uznání trval, což je okolnost, kterou se tento institut odlišuje od prodloužení promlčecí doby prohlášením dlužníka, jak bylo rozebráno výše. Tyto účinky má uznání i vůči ručitelí.

³⁸ Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek NS ČR rozsudek spis.zn. 2 Odo 901/2004 ze dne 16.11.2005

Obecné omezení promlčecí doby

Již několikrát byl výše zmiňován §408 obch.zák., který stanoví desetiletou lhůtu, jako nejzazší mez pro skončení promlčecí doby. Odstavcem prvním tohoto paragrafu je toto pravidlo definováno tak, že promlčecí lhůta skončí bez ohledu na jiná ustanovení obchodního zákoníku nejpozději po uplynutí deseti let poté, co tato doba začala běžet poprvé.

Tato lhůta je některými autory označována jako absolutní promlčecí doba, která běží bez ohledu na stavení nebo přerušování promlčení³⁹.

Nejedná se ale o zvláštní promlčecí dobu, jde o obecné omezení promlčecí doby, které se aplikuje bez ohledu na případné předchozí stavení nebo přetržení promlčecí doby podle příslušných ustanovení obchodního zákoníku.

Námítku promlčení ale dlužník nemůže vznést v řízení (ať již soudním či rozhodčím, případně exekučním), které bylo zahájeno před uplynutím této desetileté lhůty.

K aplikaci ustanovení §408 odst. 1 ObchZ přinesl výklad Okresní soud v Ústí nad Labem usnesením ze dne 5.4.2006 pod spis.zn. 1 Nc 4936/2005, kde se uvádí, že jestliže byly proti povinnému k návrhu oprávněného pro uspokojení týchž pohledávek oprávněného a dle stejných exekučních titulů, vedeny souběžně řízení o výkon rozhodnutí a exekuce, je třeba uvedenou situaci ve vazbě na důsledky promítnuté v ust. § 408 odst. 1 obch. zák. chápat v tom směru, že se jednalo kontinuálně o jedno vykonávací (exekuční) řízení. Opačný výklad by byl důsledkem formalistického výkladu tohoto ustanovení a rovněž popřením právní jistoty oprávněného. Když tedy oprávněný včas zaktivuje vykonávací (exekuční) řízení, je zcela logické, aby bylo povinnému zapovězeno důvodně uplatnit námítku promlčení. Opačný výklad by byl nejen důsledkem nepřiměřeně

³⁹ L.Kopáč Obchodní kontrakty 1, Praha Prospektum, 1993

formalistického nahlížení, resp. výkladu, proto tento výklad považuji za správný a v souvislosti s daným ustanovením za zcela příležitavý.

Pokud by k pravomocnému přiznání práva došlo v době, kdy do uplynutí této lhůty zbývají méně než tři měsíce nebo pokud by tato lhůta již uplynula, bude možné toto rozhodnutí vykonat, pokud toto řízení bude zahájeno do tří měsíců ode dne, kdy mohlo být zahájeno, což je po marném uplynutí pariční lhůty.

Formulace odstavce druhého §408 („rozhodnutí lze soudně vykonat“) je poněkud zavádějící v tom smyslu, jakoby naznačovala, že v opačném případě právo zanikne (a v praxi jsem se s tímto nesprávným výkladem již také setkala). Ve skutečnosti je tímto pouze vytvořena možnost vznést námitku promlčení. Pokud ji dlužník, resp.povinný nevznese, může být i toto rozhodnutí vykonáno.

Na podporu tohoto tvrzení bych mohla uvést usnesením Nejvyššího soudu ze dne 17.5.2005 pod spis.zn.20 Cdo 2911/2004, kde tento soud shodně judikoval (resp.použil termín „nepromlčí“, nikoliv „nezanikne“ apod.), že: „Právo plynoucí z obchodního závazkového vztahu pravomocně přiznané v soudním nebo rozhodčím řízení v posledních třech měsících před uplynutím desetileté doby uvedené v § 408 odst. 1 obch. zák. nebo až po jejím uplynutí, se nepromlčí, podá-li oprávněný návrh na nařízení výkonu rozhodnutí nebo exekuce ve lhůtě tří měsíců od vykonatelnosti rozhodnutí.“⁴⁰

⁴⁰Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek NS ČR usnesení spis.zn. 20 Cdo 2911/2004 ze dne 17.5.2005

Prekluze

Institut prekluze (z latin. praeccludere = zavřít, zatarasit), o jehož některých rysech a aspektech bylo pojednáno již výše, spočívá na rozdíl od promlčení v zániku celého subjektivního práva, tedy nároku i naturální obligace v důsledku marného uplynutí prekluzivní lhůty.

V obchodním zákoníku není obsažena obecná úprava prekluse, proto se subsidiárně vychází z ustanovení §583 ObčZ, které stanoví, že k zániku práva proto, že nebylo ve stanovené době uplatněno, dochází pouze v případech v zákoně uvedených.

V případě prekluse není možné ani dobrovolné spínění povinnosti, jednalo by se o plnění bez právního důvodu, které by muselo být vráceno podle ustanovení o bezdůvodném obohacení. K prekluzi, na rozdíl od promlčení přihlíží soud z úřední povinnosti bez námítky povinného (ex offio). Jak již uvedeno výše, jde o vyjádření veřejného zájmu na vyjasnění vztahů a je prvkem omezení autonomie vůle stran. je

V případě promlčení, pokud je právo uplatněno v promlčecí době, dochází ke stavení jejího běhu a po odpadnutí překážky může lhůta běžet dál. Ale pokud je potřebný úkon vykonán v prekluzivní době, tato lhůta přestává definitivně běžet, prekluze je odvrácena. Prekluze tedy nemůže být přerušena či stavěna. Mex^{bov}.

Pokud dojde k zániku hlavního závazku preklusí, dojde k zániku rovněž i závazků vedlejších.

Právě pro výše uvedené důsledky prekluse je třeba ji rozpoznat.

Vymezení prekluzivních lhůt se ale v obchodním zákoníku nenachází soustředěně, ale rozptýleně v ustanoveních, které se týkají jednotlivých institutů, se kterými je prekluze spojena.

Jak již bylo rozebráno výše, obchodní zákoník vychází z principu, podle kterého jsou promlčitelná i práva uskutečnit právní úkon. Jde tak o práva, jejichž včasná realizace zabraňující promlčení se uskutečňuje jiným způsobem než uplatněním práva u soudu. V jiných úpravách než v obchodním zákoníku jsou ale lhůty pro uskutečnění mimosoudního úkonu zpravidla preklusivní.

obtíž - obtužit, napověst?

V obchodním zákoníku se setkáváme i se lhůtami, které nejsou vymezeny určitým časovým úsekem, jde často o lhůty typu „bez zbytečného odkladu“ s méně zřetelnými rysy, kde závažnější obtíž působí vyjádření právních následků marného uplynutí těchto lhůt.

Jedná se o případy, kdy zákon naznačuje podmíněnost výkonu práva včasným uskutečněním úkonu (např. §345 odst.1 ObchZ) nebo naznačuje podmíněnost existence práva včasným uskutečněním úkonu, jinak se právo modifikuje (např. §436 odst.2 ObchZ), případně naznačuje zánik oprávnění účastníka zprostit se určitého právního následku (např. §578 odst. 2 ObchZ).

Z důvodu jisté a dle mého názoru v některých případech až přílišné interpretační složitosti v této oblasti, bych si dovolila souhlasit se stanoviskem ~~JUDr.~~ Weinholda, který uvádí, že: „Přesto, že principiálním institutem je v obchodním zákoníku promlčení, je třeba se přiklonit k názoru, že u těchto lhůt, kde obchodní zákoník výslovně podmiňuje ve zvláštním ustanovením právní možnost uskutečnit určitý úkon tak, aby byl spojen se zamýšlenými právními následky, jeho uskutečněním ve stanoveném časovém úseku, jedná se o prekluzi.“⁴¹

⁴¹ Weinhold, D. Promlčení a prekluze v obchodních závazkových vztazích. Vydání druhé. Praha: C.H.Beck, 2002, str. 99

Obchodní zákoník tak ve svých ustanoveních buď výslovně užívá termín zánik práva, proto je v těchto případech z interpretačního hlediska charakter preklusivních lhůt nesporný.

Jsou zde ovšem i ustanovení, kde není použita výslovná formulace o zániku práva, ale i v těchto případech lze dospět k závěru, že lhůta v nich stanovená, je svým charakterem preklusivní, ovšem jsou i případy, kdy charakter takovýchto lhůt zůstává sporným.

nikl.?

Z tohoto důvodu není možné uvést taxativní výčet případů prekluse v obchodním zákoníku.

Jde tedy kupříkladu o zánik práva požadovat uzavření budoucí smlouvy, resp. práva doplnit obsah smlouvy, pokud oprávněná strana nevyzve povinnou stranu ke splnění jejího závazku v době určené ve smlouvě o uzavření smlouvy budoucí, resp. v dohodě o doplnění obsahu smlouvy, jinak do jednoho roku od uzavření této dohody (§292 odst. 3,4).

O preklusi se jedná v §491 - zánik práva koupě najaté věci při neoznámení vůle koupit najatou věc bez zbytečného odkladu po zániku nájemní smlouvy.

Dále jde o preklusi například v případě ustanovení §632 odst.4, 633 odst.2, 65 odst.3, 131 odst.1.

Posledně uvedené ustanovení, §131 odst.1, resp. charakter lhůty zde stanovený, je ale ~~Prof.~~ Dědičem považován za promlčecí.⁴²

no?

Rovněž tak v případě dalších ustanovení obchodního zákoníku je charakter lhůt sporný a předmětem diskusí a de lege ferenda by bylo vhodné tato ustanovení poněkud zprecizovat.

⁴² Dědič J. a kol. Obchodní zákoník, Komentář, Praha 1997, str.178

Závěr

V institutu promlčení je celkem markantně promítnuta celková koncepce českého soukromého práva, a to paralelnost úpravy některých institutů ve dvou kodexech, v občanském zákoníku a také v obchodním zákoníku.

Přestože v případě některých dílčích otázek je tato odlišnost potřebná, celkově lze hodnotit takto odlišnou úpravu jako neodůvodněnou.

Úprava promlčení v obchodním zákoníku je navíc nepřiměřeně diferencovaná podle jednotlivých práv a až příliš kasuistická. Na druhou stranu jsou zde i ustanovení, která ponechávají až příliš moc prostoru pro odlišné interpretace.

Příkladem může být problematika běhu promlčecí doby poté, co bylo vydáno pravomocné rozhodnutí soudu.

Zatímco v případě úpravy občanského zákoníku je řešení a výklad této otázky poměrně jednoduchý, v oblasti obchodního zákoníku je výklad problematičtější.

V této souvislosti, jakož i v případě jiných výkladově obtížnějších ustanovení, jsem vycházela a uvedla odlišná výkladová stanoviska různých autorů. Pokusila jsem se k těmto stanoviskům zaujmout rovněž svůj názor.

V této práci bylo hojně odkazováno na judikaturu vyšších soudů, která se k probírané problematice vztahuje a která dle mého názoru příléhavě vykládá jednotlivá ustanovení obchodního zákoníku.

Institutu prekluse bylo věnováno nepoměrně méně prostoru, protože preklusivní doby se v obchodním zákoníku vyskytují

spíše ojediněle, i když v některých případech činí stále potíží odlišit promlčecí, resp. propadný charakter některých lhůt. Propadný charakter lhůt k uskutečnění právního úkonu by navíc lépe odpovídal smyslu i účelu takové úpravy. Celková koncepce lhůt k uplatnění práv z vad věcí je také v obchodním zákoníku upravena velmi nepřehledně a vnitřně rozporně.

Po důkladnějším prozkoumání problematiky tohoto tématu, které mi jeho zpracování přineslo, nelze než souhlasit s názory řady autorů, kteří hodnotí celkovou úpravu promlčení v obchodním zákoníku jako zbytečně složitou, zbytečně příliš odlišnou od úpravy v občanském zákoníku, v některých případech značně překombinovanou a interpretačně náročnou.

V této práci jsem se snažila důkladně vyložit některá interpretačně náročná ustanovení.

Výklad těchto ustanovení bude dále postupně přinášet judikatura, která se samozřejmě vyvíjí.

Dlouho připravovaná rekodifikace oblasti obchodního, resp. soukromého práva jistě přinese novou, možná lépe pojatou úpravu této problematiky, ale zcela jistě přinese prostor pro další úvahy a komentáře, týkající se této oblasti.

Seznam literatury

Dědič J. a kol. Obchodní zákoník, Komentář, Praha 1997

Eliáš K. a kol.: Kurs obchodního práva- Obchodní závazky.
Cenné papíry. 1.vydání, C.H.Beck 1996

Kopáč L., Obchodní kontrakty, Praha Prospektrum, 1993

Pelikánová I., Komentář k obchodnímu zákoníku 3.díl, Linde
Praha 1998

Pelikánová I. a kol., Obchodní právo, 2.vydání, ASPI

Pospíšilová A., Pospíšil M., Obchodní vztahy a spory,
Nakladatelská redakce Jan Večeř, 1.vydání, 2005

Štenglová I., Plíva S., Tomsa M. a kol. Obchodní zákoník,
Komentář, 9.vydání, C.H.Beck, 2004

Weinhold D., Promlčení a prekluze v obchodních závazkových
vztazích. Vydání druhé. Praha: C.H.Beck, 2002